

6385.

Ortnamnen i Pühalepa och Reigi socknar på Dagö

av

Paul Ariste.

Under de senaste decennierna har utforskningen av det estniska språket och dess dialekter bedrivits med allt större framgång. Vid upptecknandet av de olika dialekterna har man samtidigt fått uppmärksamheten riktad även på ortnamnen. Just på ortnamnsforskningens område har Estland flera problem att uppvisa än någon annan del av Europa, ty materialet har här kommit att få ett mycket skiftande utseende på grund av att det ursprungligen av ester befolkade landet utsatts för invasioner av slaver, balter och germaner. Från historisk tid ha vi dokumentariska uppgifter om hur ryssar, polacker, letter, svenskar, för att inte tala om tyskar i hundratal vandrat in i landet. Alla dessa folk måste ha lämnat spår efter sig även på ortnamnens område. Särskilt invecklad är frågan om ortnamnens ursprung på de ställen, där två folkslag under århundraden levat sida vid sida, som förhållandet är i landets östra och nordvästra delar, där ester och ryssar respektive ester och svenskar äro grannar. På Nuckö och i trakten däromkring finnas t. ex. en mängd rent svenska byar, vilkas namn likväl obestriddigen äro av estniskt ursprung. Likaledes ha en del rent estniska orter svenska namn. Var gränsen mellan ester och svenskar en gång gått, och vilket folk som tidigast haft hemortsrätt på det ena eller andra stället, därom kan endast en omfattande undersökning av ortnamnen giva oss besked.

Man kan säga, att Dagö (Hiiumaa) numera är ett helt och hållet estniskt språkigt område. De sista två, tre svenskarna i byn Rootsiküla i Reigi socken utgöra en försvinnande liten del av öns hela befolkning. På sin tid voro emellertid svenskar

bosatta i norra delen av Pühalepa och Reigi. Hela kustremsan från Kärdla till Reigi var i huvudsak svenskt område.

Den svenska bosättningen på Dagö kan inte ha ägt rum mycket senare än den estniska. Vid den tid då tyskarna erövrade estniskt område, d. v. s. i början av 1200-talet, var Dagö i stort sett obebott. Senare blev det koloniserat från Ösel (Saaremaa). Som dagödiakterna visa, har den estniska invandringen ägt rum från norra Ösel och Muhu (Mohn) samt möjligen från fastlandets nordkust. Att Dagö koloniserats från Ösel bekräftas av historiska dokument¹. Varifrån svenskarna kommit till Dagö, vet man inte. Man kan endast säga, att dagösvenskarna utgöra en del av den estlandssvenska folkgruppen, vilken från början haft en i stort sett gemensam historia och med undantag av runösvenskarna kommer från ett gemensamt urhem.

Denna undersökning vill ge en översikt av de viktigaste nuvarande och forna ortnamnen i Pühalepa och Reigi socknar samt klargöra, vilka av dem som äro av svenskt, respektive estniskt ursprung. En dylik utredning sätter oss i stånd att avgöra vilka bosättningsområden, som ursprungligen äro estniska, respektive svenska, eller huruvida den ena befolkningsgruppen trängt undan den andra.

Innan vi övergå till en detaljerad undersökning av förhållandena, meddela vi härnedan en alfabetisk förteckning av de viktigaste ortnamnen i Pühalepa och Reigi. Vid granskningen av namnens etymologi ha vi lämnat åsido sådana ofta återkommande namndelar som *küla* 'by', *laid* 'holm', *maa* 'land', och *saar* 'ö'.

Pühalepa.

Abelaid: *ahèlaid*, obebodd ö söder om Dagö; Mellin *Ahkilaid*. Namnet synes leda sitt ursprung från det estniska sjöfågelsnamnet *ahk*; ~ *ahka*, *ahkas* gen. *ahka*, *aha* 'Eiderente (Somateria mollissima)'; LS *ahk* gen. *aha* 'stor, svart sjöfågel', *aha* id.

Alaküla: *alàcüla*; EIB 1617 *Alla*; Mellin *Alla*; ryska verkstakartan² *Ала*; ~ *ala* 'Unterraum'. *Alaküla* betyder alltså en

¹ Se bl. a. H. Kruus, *Eesti ajalugu I*, Tartu 1935, s. 151; II, Tartu 1937, s. 144.

² I det följande citeras de på denna karta förekommande namnen utan angivande av källan, då endast de återges med ryska bokstäver.

by, som geologiskt sett befinner sig på en lägre nivå än omgivningen. Detta ortnamn är överhuvudtaget mycket populärt i estniskan. ÜAN upptar ungefär ett femtiotal liknande beteckningar. Vid sidan av *Alaküla* fanns förr även namnet *Alaste küla*: EIB 1613 *Alafteby*; EKA, 229 (år 1805) *Dorf Allaste*, vilket namn ursprungligen är genitiv pluralis < **alaisten*, *Ala*-invånarnes — *alaiset* — boningsort. Dylika av genitiv pluralis bildade ortnamn äro tämligen vanliga på Dagö, som vi nedan skola se.

Alatu gård: *alattö*. Detta ortnamn kan antingen härledas ur samma stam som föregående namn, vilken försetts med suffixet *-tu*, *-to*, eller sammanställas med ordet *alatu* 'nicht tief genug, mittelmässig, nicht besonders gut', *maad on alatumad* 'das Land ist nicht sonderlich'.

Ankergrund, grund nordost om Kärddla; Mellin *Ankergrund*. Förtyskat namn av estlands-svenskt ursprung. ~ Freudenthal-Vendell OESvD *ançar* 'Båt- l. skeppssankar' och *grunn* 'grund'.

Aruküla: *arüküla*; EIB 1429 *Arräküllaby*, 1460 *Arokülla*, 1617 *Arroby*; Mellin *Arro*; EKA, 230 (år 1817) *Arrokülla*; *Арокуля*. På den bifogade kartan från svensktiden finnes beteckningen *Arrokilla*. Namnets första del ~ *Wiedemann EWb aru* 'fruchtbares, trocken gelegenes Land, trockenene Wiese'. Namnet motsvarar fullkomligt byns geologiska karaktär — trakten kring *Aruküla* är särskilt torr. Ortnamn, som kunna härledas ur ordet *aru*, äro ytterst vanliga i Estland.

Djuphamn, se **Suuresadama!**

Eerika sten: *ēričv*, stor sten mellan Dagö och Ormsö, Mellin *Suur Erika Kivwi*, *Erick*; Hupel TN I 393 på tyska *Erichstein*. Stenen har fått det skandinaviska mansnamnet *Erik*, som på sin tid var ganska vanligt i Estland, såväl bland esterna (*Eerik*) som bland tyskarna (*Erich*). Det är icke nödvändigt att antaga, att namnet skulle vara av svenskt ursprung; stenen kan också ha blivit uppkallad efter någon est med namnet *Eerik*. På Ormsö kallas den *Erikstain*.

Gräsö, se **Harilaid!**

Gürgensburg, det forna, tyska namnet på *Valibe*; Hupel TN I 394 *Gürgensburg*. Se **Valibe!**

Hagaste by: *hacåstə* ~ *acåstə*; ERKkA, B 171 (år 1699) *Agafte Knut*; Mellin *Haggast*; EKA, 230 (år 1817) *Haggaste*; *Azacme*; ~ *haga* 'Reisig', ur vilket ord härletts adjektivet **ha-*

kaisten, vilket i sin tur ligger till grund för ortnamnet. Det är anmärkningsvärt, att på ett ganska tidigt stadium framträda även former utan *h*. Pühalepadialekten är som bekant den enda mera betydande dialekt i Nordestland, som bevarat uddljudet *h* till våra dagar. En lokal tradition förmäler, att invånarna i Hagaste på sin tid invandrat från Käina, där *h*-som uddljud numera är försvunnet. Att en kolonisation från Käina verkligen ägt rum, bestyrkes f. ö. även av det förhållandet, att Hagastes egna invånare uttala byns namn utan *h*. Man skulle alltså kunna antaga, att käinadialekten vid tiden för invandringen redan förlorat uddljudande *h*. Betraktar man emellertid de samtida namnen i Käina (och Emaste), så finner man, att *h* här står kvar. Vi måste därför antaga, att ortnamnet *Hagaste* ursprungligen inte hade någonting att göra med det nämnda ordet *haga*, utan att det kan härledas ur någon annan stam. Man kan lägga märke till ett par variationer utan *h*, EIB 1557 *Ahaße Knuth* och 1562 *Ahafte Knuth*. Säkerligen är det här fråga om den redan nämnde randverebonden *Agafte Knut*.

I dagödiaklekterna äro ortnamn med ändelsen *-ste* mycket vanliga. De äro till största delen pluralisformer av genitiven (< **-sten* ~ **-sten*). En del av dem ha dock ursprungligen haft ändelsen *-sto*, som t. ex. sockennamnet *Emaste*, vilket av mycket gamla människor uttalas *emästò* (< **emästò*). I ytterligare en del fall har *-ste*-ändelsen uppstått ur den svenska ortnamnsändelsen *-s*.

Hakla, se Sakla!

Hanikatsi holme; ÜAN har felaktigt *Hanikati*. Denna holme, som tillhör Pühalepa socken men Käina kommun, har flera namn. I Pühalepa kallas den vanligen *hanìcõttõsø* eller *hanìttõsø*, i Käina *anìcõrtõsi*, i Kassari, till vilkens herrgård den förr hörde, *anìcõrtõsi*. Holmens egna invånare (två familjer) kalla sin ö på olika sätt, allt efter som de ha att göra med den ena eller den andra gruppen invånare på fastlandet, — EIB 1615 *Hanikas Hollma*; på den bifogade kartan från svensktiden finns *Hainnikatz*; Mellin *Hañikatz*; Russwurm Eib I 77 *Hannikats*. Kassaridialektens *anìcõrtõsi laiv* tycks vara den mest konservativa beteckningen och samtidigt den, som står den ursprungliga formen närmast. Därmed är också sagt, att benämningen är ett sammansatt ord < *hani* + *kõrts*; *hani*

'Gans', *kõrts* 'Krug, Schenke'. Ännu i förra århundradet fanns det verkligen på ön en Kassari gård tillhörig krog för fiskare och särskilt för resande vintertid, vilkas väg gick över Hanikatsi.

Hares, se **Harilaid!**

Harilaid: *harilaid* eller bara *hari* (*harimēz* 'invånare i Harilaid'); Mellin *Harris Laid*; Russwurm Eib I 77 *Harris, Harrilaid; Xappu*; på bifogade karta anges felaktigt *Sarritridt*. Dylika felaktigheter — tydligen avskrivningsfel — förekomma tämligen ofta på denna karta. Namnet på denna i närheten av Ormsö belägna men i administrativt hänseende till Dagö hörande ö kan tydligen sammanställas med ordgruppen *hari* 'First, Dachkamm', *mäe-hari* 'Berggipfel', *maa-hari* 'Landrücken, Grenze'.

Ett svenskt namn på ön är *Gräsö*: Mellin *Gress era*; Russwurm Eib I 3 *Gräsö*; Schmidt *Ins. Harri = Gressaar*. På Ormsö kallas holmen *Hares*. Öns befolkning tycks emellertid alltid ha varit estniskspråkig. Det har icke varit möjligt att ur äldre källor framleta några upplysningar om vem som koloniserat ön eller huruvida den överhuvudtaget varit bebodd. I nyare tid har ön bebotts av en estnisk familj *Kimber*, vilkens familjetradition berättar, att ön, innan de kommo dit från Pühalepa, var obebodd.

Harju by: *harjü*; EIB 1558, 1563 *Harrio Külle*, 1617 *Harjabj*; EKA, 320 (år 1817) *Hario*; PErl 131 *Harjoküll*; *Харью*. Detta bynamn kan sammanställas med samma stam, ur vilken föregående önamn leder sitt ursprung. Jfr även Lönnrot SRS det finska *harju* 'mindre ås, höjd, kulle, brink, backe'. Harju by ligger just i en långsamt sluttande backe. — Utom landskaps, namnet *Harjumaa* finnas i ÜAN även andra ortnamn, som bildats av samma stam, från skilda delar av Estland, bl. a. finnes på Ösel *Arju* herrgård (Jaani), *Arjulaht, Arjumägi, Arjumaa* (Pöide) (AES).

Hausma by: *hausmv*; EKA, 226 (år 1785) *Dorf Haggolasma*; Mellin *Haggolasma*; EKA, 230 (år 1817) *Haggusma*; Schmidt *Haggusma*; *Хайсма*. Som den äldre namnformen visar, är det nuvarande *Hausma* ett sammansatt ord < *hagu* ~ *haga* 'Reisig' (se **Hagaste!**) och antagligen *laasmaa*. I dagödiakternas förekommer ordet *läsmv* ~ *läsmv* 'skogsäng'. Härav följer, att den äldre namnformen skulle ha varit *Hagulaasma*.

Heilu by: *heilü*; ERKkA 932, 239 (år 1609) *Heilo Clemett*; i EIB 1518 finnas upptagna bönderna *Heilo Jürgen* och *Heilo Simon*; Mellin *Heilo*; EKA, 226 (år 1785) *Dorf Heilo*; *Хейло*. Namnet hör möjligen samman med dagöverbet *heilama*; *Wiedemann* EWb *heilama* 'rufen, anrufen, zurufen'.

Heinlaid: *heinlaid*; på bifogade karta från svensktiden anges *Heiholm*; Mellin *Heinalaid*; *Хейнлайдъ*. Namnets första del ~ *hein* 'Heu, Pflanze überhaupt'. Om benämningen *Heiholm* inte är ett skrivfel för *Heinholm*, ha vi här att göra med den dagösvenska motsvarigheten till det estniska namnet på holmen; jfr *Freudenthal-Vendell* OESvD *hái* 'Hö' och *holm* 'Holme'. Holmen har fått sitt namn därav, att flera av böndernas ängar äro belägna på den.

Hellamaa by: *hellàm*; ERKkA 932, 245 (år 1609) *Hellemäki*; EIB 1611 *Hellema*, 1459, 1612 *Ellema*, 1618 *Hällemackibj*; på den bifogade kartan *Helemegk(i)*; Mellin *Hellama*; EKA, 230 (år 1817) *Hellama*; *Геллама*. I närheten av byn finnes ett skär med samma namn: *hellàm rahü*; Mellin *Hellama Rahho*; *Геллама-раху*. Enligt ÜAN finnes även på Muhu en kommun med namnet *Hellamaa*. Hit höra också *Ellamaa* i Koonga, Sooniste och Lelle samt övriga namn, som äro härledda ur samma stam. Alla dessa ortnamn kan man sammanställa med det estniska adjektivet *hell* gen. *hella* 'zart, zärtlich, empfindlich' o. s. v.; det finska Lönnsrot SRS *hellä* 'ömtålig, känslig, mild' o. s. v. Härav kunna vi draga den slutsatsen, att ortnamn, som börja på *Hella-*, beteckna områden, vilka äro särskilt känsliga för naturkrafternas inverkan, i detta fall för torkan, ty *Hellamaa* är mycket högt beläget. Att den äldre namnformen för *Hellamaa* i Pühalepa varit *Hellämäki*, framgår tydligt av ovan nämnda exempel från 16- och 1700-talet. I Tumala by i Pöide socken finnes *ellame* (d. v. s. *Ellamäe*) gård (AES).

Heltermaa, hamn inom Arukülas område *helttärmv* ~ *hel-tärmv*; EIB 1427 *Helterma Anders* (bonde i Sarve by), 1612 *Helltermeggi by*; ERKkA CV-81 *Helterma*; *Гельтерма*. Namnets ursprung är inte fullt klart. Liksom fallet var med *Hellamaa*, har också här det sista ledet från början varit *mägi*. Det första ledet kan möjligen ha varit **helläterä* < *hellä* + *terä* 'Korn'.

Hiisaare by: *hiëzarä* eller *hiëzarä*. Förr i världen fanns det i närheten av den nuvarande byn Hiisaare en herrgård

med liknande namn (Russwurm Eib I 83). — EIB 1511 *Häfwett Hien*, 1545 *Godzet Hie*, 1518 *Håffläger Hien*, 1612 *Häf Hio*; PERl 185 *Das Guth Hienhoff*; Mellin *Hio*; EKA, 320 (år 1817) *Hiokälla*; Russwurm Eib I 77 *Hiesaar* (holme belägen inom det forna godset *Hiies* område), 81 *Hienhof*; *Xiecape*. ~ *hiid* gen. *hiiu* 'Riese, Recke', = *hiis*, gen. *hiie* 'Hain, Gebüsch', vilka två ord som bekant < fornestn. *hīt*.

Orten ifråga var på sin tid ett mycket viktigt centrum på Dagö. Antagligen har den varit en betydande kultplats. I varje fall har hela ön (*Hiiumaa*) fått sitt namn efter denna by (Russwurm Eib I 78, 83). Se även M. J. Eisen, *Esivane-mate ohverdamised*, Tartu 1918, s. 49.

Det forna *Hiimõis* delades senare i två gårdar: *Vilivalla* och *Loja*. Längre fram blevo de fägårdar under *Suuremõisa*.

Hilleste by: *hilstä*; EIB 1456 *Hellekeße*, 1611 *Hillekaft*; Mellin har felaktigt *Hallikest*; PERl 109 *Hilligeste*; EKA, 230 (år 1817) *Hillikefte*; *Xuucme*. ~ Pühalepa *hillè* ~ *hillèceinä* 'lamm'; Wiedemann EWb *ille* 'kleines Lamm'. Angående namnets härledning se under **Hagaste**.

Hinsu by, numera förstörd by; PERl 189 "Streu-Gesinder" *Hintzo Widas*, *Hintzo Greis*, 316 *Das Dorf Hinso*; EKA, 227 (år 1790) *Dorf Hinso*; Mellin *Hinso*; CL (år 1817) *Hinso*. ~ Mägiste EI mansnamnet *Hints* gen. *Hintsu* (~ *Hintz* ~ *Hincz*), vilket namn förekommer även annorstädes på Dagö vid slutet av 1600-talet: *Petry Hins* (EIB 1518).

Höralaid: *hörälaid* ~ *herälaid*; Mellin *Herralaid*; Russwurm Eib I 77 *Herralaid*. Russwurm menar, att namnet skulle betyda 'Herrinsel', vilket också kan vara troligt.

Jensesudd svensk benämning på en öster om Tahkuna belägen udde (Russwurm Eib I 77). ~ Russwurm Eib I 98 det estlands-svenska mansnamnet *Jens*.

Joandi by: *jüändi*, *juhändé*, *jõndv*, numera en del av Harju by; EIB 1438 *Joanda Nielson* (invånare i Kukka by), 1473 *Joande Niels*; PERl 130 *Joandi*; CL (år 1817) *Joandi*; *Юxанди*. Namnet tycks vara en med *-nti* (eller *-nta*) försedd avledning av det ord, som motsvarar det i nuvarande språkbruk förekommande *juga* gen. *joa* ~ *joa* ~ *juha* 'Wasserfall'. *Juga* kan dessutom betyda vattenflöde i allmänhet. Det är visserligen endast en liten bäck, som flyter förbi byn, men på Dagö, där det inte finns en enda riktig flod, kallas varje bäck flod.

Denna etymologi styrkes även av det i ERKka 932, 245 förekommande namnet på en bonde i Hellamaa, *Joas Hinrich* (s är här den svenska genitivändelsen).

Kadaka land: *kaðácv má*, en i administrativt hänseende till Harilaid hörande ögrupp bestående av två större skär och ett par kobbar. De större skären kallas *Suur-* och *Vähe-Kadaka* (*sür-*, *vehè-kaðácv*); Mellin *Kadaka Laid*; *Kadaka-paxy*. På samma ryska karta kallas den mindre Kadaka ön *Уемеpe-paxy* d. v. s. *Uemere rahu* (Nya havets skär). ~ Wiedemann EWb *kadakas* gen. *kadaka* 'Wacholder (*Juniperus communis*)' < **kataya*; på dagödiakkt *kaðak* gen. *kaðácv*. Det svenska namnet på *Kadaka* är Mellin *Uxholm*; Russwurm Eib I 77 *Uxholm*, d. v. s. oxholmen. På Ormsö kallas holmen *Kotan* (< estn. **kata-*). Man kan svårligen antaga, att holmarna någon gång varit bebodda av svenskar; de ha alltid huvudsakligen varit ängsmarker och tjänstgjort som fångstställen för säl. Då holmen ligger mellan två svenskspråkiga områden, Kärdla och Ormsö, är det naturligt att den också har ett svenskt namn. Än i dag känna ju de sista svenskarna i Reigi svenska namn på flera områden, som alltid tillhört ester.

Kaevatsi holme: *kaëvattsä*; Mellin *Kaewatse Laid*; EKA, 227 (år 1790) *Infel Kaiwatse*; *Kaüvavõ*. Namnet tycks vara en med ändelsen *-tsi* försedd avledning av stammen *kaiw-*; jfr. *kaev* gen. *kaevu* 'Brunnen, Schacht', *kaevama* 'graben, aushöhlen', *kaevand* 'Graben, Grube, Canal'. Hos Schmidt finns en annan avledning *Kaiwando* och hos Hupel TN III 574 *Kaiwaft*.

Kaibaldi gård: *kaibalðä*, ensamt liggande gård. En gård med samma namn finns i Metsküla i Reigi. På den ryska kartan har gården namnet *Кауванельдэ*, hos Schmidt *Kaiwapold*. Av de arkaiska formerna kan man sluta, att namnet tidigare varit *Kaiwapölda*, vilket i sin tur utvecklats ur genitiv pluralformen av det ursprungliga **kaiwapelto*, se *kaev* 'Brunnen' o. s. v. och *pöld* 'Feld, Acker'. På samma sätt har det i Reigi socken förekommande namnet utvecklats sig till sin nuvarande form — *meßsalðä pöld* < *meßsapöldä pöld*.

Kakra holme: *kaķrv laid*; Mellin *Kakkar*. ~ *kakar* gen. *kakra* 'Taucher (*Colymbus arct.*)'.

Kaoselja namn på en plats, som fordom hört till Hiie gods, numera okänd; EIB 1518 (år 1688) *Kaufell*, 1520 *Kaofell*, 1612

Kahufallabý, 1616 *Kahöfallabý*. ~ ?*kaha* gen. *kaha* 'gemenskap, delning, del i något' och *selg* gen. *selja* 'Landrücken'.

Kassari holme eller ö, by och f. d. herrgård med samma namn: *kašsaré* ~ *kašsvrə*. Ön, som tillhör Pühalepa socken och Käina kommun, är den största av öarna invid Dagös kust. EIB 1583 *Kassarske Förbyn* ell. *Eszekülla*, 1584 *Kasareske Baakbjöyn* ell. *Taggokülla*, 1612 *Kašari Hollma* ~ *Kašarij Hollma*, 1618 *Kašfarske Wacke*; på Mellins karta är öns namn *Kasfar* men herrgårdens *Saare M.* (= *möis* — herrgård); *Кассарь*. Namnets ursprung är tydligen *kask* och *saar*, ~ *kask* 'björk', *saar* 'ö'. Att namnet härleder sig från det nämnda trädnamnet, bestyrkes bl. a. av det faktum, att det, såvitt man minns, endast vuxit lövskog på ön, framför allt björk, därefter ask och al. Av barrträd finns det endast några idegranar och enar i större antal. Alla furor och granar ha planterats av människor. — De i slutet av 1600-talet nämnda Kassaribyarna, eller rättare bydelarna, heta ännu i dag *ežügülv* och *tacügülv*.

Kerema by: *kerəmv*; EIB 1426 *Keramabý*, 1427 *Kerema Hans laur*, 1456 *Kerrama*, 1611 *Kerrema*; Mellin *Kerrema*; CL (år 1817) *Kärrema*; *Керема*. Namnet tycks en gång ha haft formen **kerämä* eller **kerämäki*. Den senare härledningen är måhända troligare, då *Kerema* delvis ligger på en höjd. Det finns flera exempel på att *-ma* eller *-maa* i den nuvarande dagödialekten motsvaras av *mägi* (< *mäki*) i äldre språkbruk (se **Hellamaa**, **Heltermaa!**). Vad beträffar namnets betydelse, så är *kerä* 'Knäul, dichtes, verwickeltes Gesträuch' o. s. v. I byns närhet finns också en rund höjd. — I Tuiu by i Mustjala finns *Kerema niit* (*Kerema äng*).

Kiviselja skogvaktarboställe: *kivizeljv*, ~ *kivi* 'Stein', *selg* gen. *selja* 'Rücken, Landrücken'.

Kotan, se **Kadaka!**

Krabi by, före detta by: EIB 1436 *Crabjby*, 1470 *Crabi*. Om vi här icke ha att göra med namnet på någon tysk eller svensk småbrukare, efter vilken man uppkallat byn, så är ursprunget antagligen det estlands-svenska ordet *krab*; Freudenthal-Vendell OESvD *krabb* 'Krabba', vilket ord bl. a. förekommer även på Ormsö såsom gårdsnamn: *Krabbas*. Att härleda ordet ur de estniska dialekterna på Dagö är icke möjligt. Platsen är dessutom belägen nära Kärda svenska by.

Kroogi gårdar på gränsen mellan Kärddla och Reigi; *krōcī*; före detta krogställe; Schmidt *Krogi*. Ordets ursprung är knappast det dagösvenska *kro*; Freudenthal-Vendell *kró* pl. *króar* 'Krog'. Snarare har det då varit det lågtyska *kroch* 'Wirtshaus, Schenke' (Schiller-Lübben MND). Bland tyskarna på Dagö har det lågtyska språket levat längre än i någon del av Estland (se *Eesti Keel* 1937, s. 132). Längst höll sig lågtyskan förutom i hamnstäderna kvar just på herrgårdarna. Det är alltså inte underligt, att den herrgården tillhöriga krogens lågtyska namn levat kvar även i den estniskspråkiga befolkningens mun.

Krossa gårdar: *krošsā*; EIB 1518 *Kroffabj*, 1520 *Krofza*, *Kroβa*; PERl 190 *Crosfa Andrus*; CL (år 1817) *Krosfa*. Det är icke möjligt att förklara detta ortnamn ur det estniska språket. Redan uddljudet *kr-* visar, att vi här ha att göra med ett lånord. Det är svårt att säga, vilken germansk stam som ligger till grund för namnet, men det troligaste är, att ursprunget varit det estlandssvenska ordet **kross* 'kors'. Som bekant äro såväl det rikssvenska ordet *kors* som dess nuvarande estlandssvenska motsvarigheter — Freudenthal-Vendell OESvD *koss* 'Kors' — metateser av det ursprungliga *kross* (se Hellquist SvEtO s. v. *kors*). Enligt Torp NEtO användes i norskan formen *kross*. Från svenskan eller någon lågtysk dialektform härstammar också det i estniskan förekommande substantivet *kross* gen. *krossi* fig. 'kors, tung lott'.³

Kukka by: *kukkū*; ERKkA 932, 242 *Kucku Wackan*; EIB 1437 *Kuckabj*, 1470 *Kuka*, 1612 *Kukkubj*; bifogade karta från svensktiden *Kugk*; Mellin *Kukka*; Russwurm Eib I 97 *Harriaby in der Kuckuwacka*; CL (år 1817) *Kukka*; *Kykka*. ~ det finska Lön n r o t SRS *kukku* gen. *kukun* 1. 'kägelformig topp, spets'; 2. 'råga på mått' och det därur härledda *kukkula* 'topp, spets, klint, kulle, höjd, jordkulle, dunge' o. s. v. Denna stam finnes även i estniskan: *kukal* gen. *kukla* 'nacke, bakhuvud'; fig. 'kulle', *kukil* 'på nacken, vid nacken' o. s. v. Den här som ortnamn använda formen *Kukka* förefaller något främmande — man hade väntat sig formen *Kuka*, vilken också

³ Angående detta ord se närmare P. Ariste, Nooremaid rootsi laensõnu, *Keelekultuur*, Tartu 1928—1929, s. 41; P. Ariste, Folkloristische Miscellen aus dem Gebiete der Schweden Estlands, SbGEG 1931 s. 14 ff.

felaktigt angives i ÜAN. Formen *Kukka* förutsätter nominativformen *Kukas*. En dylik form är icke alldeles otrolig (jfr orden *künk* och *kungas* med samma betydelse). F. ö. förekommer också i Pöide *Kukaste mägi* och *Kukastoma kurk* (AES).

Enligt EIB vill det synas som om några svenskar bott i *Kukka* by vid slutet på 1600-talet, ty namnen *Lauri Thomaßon*, *Hwite Thomaßon*, *Mårten Larßon*, *Styrman Petter Nielson*, *Jacob Nielson* och *Joanda Nilßon* förefalla icke vara estniska. På den tiden var det på Dagö endast bland svenskarna brukligt att använda patronymika som kvasi-familjenamn, ehuru det någon gång tillfälligt förekommer också bland esterna. Bland esterna var det brukligt att till förnamnet foga antingen faderns namn eller något ord, som angav härkomsten, åldern eller någon egenskap. De ester, som bodde på samma plats som de förut nämnda svenskarna, heta till exempel *Jaco Thönnis*, *Pufsep Greus*, (Snickar G.) *Wanna Hans* (Gamle H.) *Pärt* o. s. v.

Kuri by: *kurì*; ERKKA 932, 245 *Kuris Tönis*, *Kuris Lyll*; EIB 1439 *Kuriskýlla*, *Wehe Kurri*, 1473 *Kuriskýlla*, 1618 *Stora Kuriß*, *Lilla Kuriß*; Mellin *Kurri*; CL (år 1817) *Sure- und Wähhe Kurri*; *Kypu*. Än idag skiljer man mellan två delar — *sürè* \cup *gurì* och *vehè* \cup *gurì*. ~ *kuris*, *kuristik*, *kurismus*, *kurist*, *kuristus*, *kurisuu* 'Schlucht, Erdtrichter, Schlund, Abgrund, Strudel'; på dagö-dialekt *kurizò* idem.

Som ÜAN visar, finner man på flera håll ortnamn, vilka härleda sig från denna ordfamilj. Bland annat finnas på Dagö i Emaste kommun *Kuriste* och *Kurisu* byar, och i Reigi påträffar man en annan by med namnet *Kurisu*.

Kölnõmme by: *kölnõmme* ~ *kölnõmæ*; ÜAN har *Köllu-nõmme*. Parallellt med detta namn förekommer även *Kölu* (= *kölu*): Schmidt *Kello*; *Кылло*. Tar man endast hänsyn till det nuvarande estniska språket, kan man sammanställa namnet med *kölu* 'Hülsen, spreuartiges, sehr leichtes Getreide, verdorbenes Heu' + *nõmm* 'Heide, hügelig Sandboden'. Geminat-*l*-et i namnen *Köllu laht* och *Köllu mägi* (belägna i Pöide) tyda emellertid på att det är frågan om en annan stam, som förekommer också i gamla familjenamn (*Köll* ~ *Köll*).

Körgerahu eller **Körgelaid**: *körgerahü* ~ *körçelaid*; Mellin *Körçelaid*. ~ *körge* 'hoch, erhaben' o. s. v. och *laid*.

Köverlaid; *köverlaid*; Mellin *Köverlaid*. ~ *köver* gen. *kõvera* 'krumm, schief, buckelig' o. s. v. Enligt Mellin var hol-

mens tyska namn *Krugholm*, vilket visar, att också på den holmen förut funnits en krog.

Kärdla stad, nybygge, flod: *kārdā* (äldre) ~ *kārdlv* (yngre); EIB 1447 *Kertelby*, 1612 *Kärtellby*, 1616 *Kärttalby*; bifogade karta har *Kertel*; Mellin *Kertla*, *Kertel*; Russwurm EIB I 84 *Kertil*, *Kertell*, *Kertala*, *Kiertel*, *Kierter*, *Kerdell*, *Kerdall*, *Kertell* o. s. v., 171 *Kärtillby*, 173 (år 1620) *Kertalby*, *Kärtalby*, 234 (år 1584) *Kärter*; *Керте.льозфъ*. På dagösvenskarnas språk var platsens namn Tiberg Sägen 13 *kærdal* ~ *kærtal*; Freudenthal — Vendell OESvD *kättal*.

Kärdla är som bekant gammal svenskbygd. Den sista människa i denna by, som ännu förstod svenska, dog år 1934 (*Svio-Estonica* 1936, s. 143 ff.). Då Kärdla varit bebott av svenskar alltifrån de tider, om vilka våra äldsta bevarade urkunder vittna, så har man framför allt sökt härleda namnet ur det svenska språket. Redan Russwurm anser i Eib I 84 att *Kärdla* "hat seinen Namen *Kerdall* nach der Auslegung der schwedischen Einwohner von *Kärr*, Wasserloch, Sumpf, und *dal*, Thal, also Sumpfthal". Denna förklaring är mycket trolig, då Kärdla just är beläget i en fuktig dal, rikligt bevuxen med örter och tät lövskog. Enligt Freudenthal-Vendell OESvD betyder det estlandssvenska *kärr* just 'Tjock, tät, svår- genomtränglig, men ej sumpig skogsdunge'. — Den av Russwurm lancerade etymologien har vunnit erkännande in i våra dagar; bland annat har den godtagits av undertecknad. Tar man emellertid hänsyn till att namnet i den äldre dagöestniskan är *kārdā*, av vilket användas de böjda formerna *lehēp kārdāle*, *oñ kārdāl*, *tulēp kārdālē* kan man också räkna med en annan möjlighet, nämligen att vi här ha att göra med det till ursprunget estniska ortnamnet *Kärde*, till vilket vi känna en direkt motsvarighet, — det *Kärde*, som ligger i norra Tartumaa. De tyska och estlandssvenska formerna med *-l* skulle då kunna förklaras med att den böjda formens *-l* av de främmande folken uppfattats som hörande till stammen. Sådana företeelser äro mycket vanliga, när det gäller ortnamn, som inlånats i tyskan eller ryskan; jfr det tyska *Carmel* (på Ösel) < sg. adess. *Kaarmal*, det ryska *Казепель* (vid Peipus) < sg. adess. *Kasepääl*. — Med de uppgifter, som nu stå oss till buds, måste vi emellertid lämna frågan om namnet *Kärdlas* estniska ursprung öppen, ty *kārdā* kan mycket väl vara en senare, för-

krympt form, som håller på att trängas undan av den på sina ställen bevarade fullständigare formen.

I det numera helt estniserade Kärddla och dess närmaste omgivning finnas ännu kvar några enstaka ortnamn av svenskt ursprung, såsom *Prähla* (se detta ord!), *Nuutri jõgi* (*nüträ jõci*) < *knütärs* (jfr Russwurm Eib II 362 *üde Knütrsh grunne*); *Röösna* ~ *Rööstna* äng, *röstnō*, vilket senare kärddlaborna själva anse vara ett svenskt namn, som skulle betyda 'rödstensäng'. ~ *Freudenthal-Vendell* det dagösvenska *rээр* 'röd' och *stäin* 'sten'. På grund av en del fonetiska svårigheter måste vi lämna frågan om ordets härledning öppen. Det estniska *Rööstna* (< det äldre **rōstenä*) kan vara ett lånord från dagösvenskan endast under den förutsättningen, att lånet ägt rum vid den tid, då dagösvenskan ännu hade det labiala *ö* i stället för det delabiala *e*. Av svenskt ursprung äro i Kärddla vidare namnen *Altspak*, *altspak* 'berg söder om Kärddla' < de dagösvenska *hals* och *bak*, ~ *Freudenthal-Vendell* *has* 'Hals' och *bakk* 'Backe'. Uddljudet *h-s* försvinnande är typiskt för den estniska kärddladialekten. Annorstädes i Pühalepa har *h*-bevarats. — *Präändepäälän*: *prêndäbêlin* ~ *Freudenthal-Vendell* ~ *brænd* (d. v. s. *brænd*) pret. och sup. intr. av verbet 'brinna' (Nuckö), pret. och sup. tr. verbet 'bränna' (Gammalsvenskby).

Leftled-udd, se Lehtma!

Lehtma skogvaktarboställe: *lehtmō*; Schmidt *Lehtma*. På sin tid hörde *Lehtma* till ett svenskspråkigt område, men det nuvarande ortnamnet är av estniskt ursprung < *leht* + *maa*. ~ *Leht* 'blad'. Russwurm har i Eib I 77 en svensk motsvarighet till ortnamnet — *Lewtled*=*udd*, av vilket det första ledet *Lewt*-otvivelaktigt hör samman med det estniska *leht*. Egentligen borde namnet skrivas *Leftled-udd*. Som bekant blir i de svenska dialekterna på Dagö och i Gammalsvenskby *-kt* och det med detta identifierade för svenskan främmande *-ht* > *ft*. ~ *Freudenthal-Vendell* OESvD *bift* 'bikt'; *füftindär* 'fuktig'; efter Johan Bäckman har undertecknad upptecknat *tom lafta dä för* 'de slaktade idag får' o. s. v. — Namnets andra led *-led* förutsätter som ursprung det estniska ordet < *laid* (< **laito*) (se Reigi, *Sigala*). Om så är fallet, måste en gång ortnamnet **lehtilaito* också ha existerat. I Eib I 93 uppger Russwurm som *Lehtmas* svenska motsvarighet *Leim-udd*.

Denna sammanställning är uppenbart felaktig. *Leim-udd* hör samman med ortnamnet *Löimaste* (se detta ord!) i Reigi. — På Ormsö kalla svenskarna *Lehtma* — *Lehtna*.

Lepisto by: *leppistö*, numera försvunnen by, vilken folket dock ännu minnes; EIB 1612 *Läppisto by*; PERl 116 *Leppisto*; EKA, 232 (år 1677) *Leppisto*; EKA, 227 (år 1790) *Leppisto*; Mellin *Leppist*; CL (år 1817) *Leppisto*; ~ *lepist* 'Erlenwald, Erlengehölz'. Schmidt har felaktigt skrivit *Loeppe* för *Lepistu*.

Loja nybyggarsamhälle: *lojä.*; ERKkA 932, 242 (år 1609) *Loija*; EIB 1436 *Loiaküla*, *Lojä Hans*, 1469 *Löjakülla*, 1616 *Loyoby*, 1617 *Loija*; Mellin *Metsaloja*; CL (år 1817) *Loja*; Лоя. ~ På dagödialekt *lojä* gen. id., *lojä koht* 'lägt ställe' (Pühalepa). Loja samhälle ligger också som en liten ö mellan omgivande kärr, sankar ängar och skogar.

Löbembe by: *lõbembu* ~ *lõbemu* ~ *lõbebä*: EIB 1437 *Leppänpäläby*, 1470 *Leppenbä*, 1613 *Lopenpeh*, 1617 *Loppenpäh*; PERl *Lepempe*; EKA, 226 (år 1785) *Löebbebe*; Mellin *Löbbebe*; Лөбөмбө. De nämnda äldsta namnformerna ge oss ingen antydning om vilken form, som varit den ursprungliga **leppänpä* eller *loppenpä*, ty i EIB förekomma samtidigt formen *Leppänpälä*, som förutsätter stammen *lepp* och *Loppenpäh*, som hör samman med stammen *löpp*. Den sista sammanställningen är troligare, då det i *Löbembes* grannskap finns en by vid namn *Löpe* (se detta ord!), vilkens fortsättning och avslutning *Löbembe* skulle ha varit. Jfr *pea* 'Gipfel, oberes Ende, Spitze, Vorderende', det finska *Lõnnrot* SRS *pää* 'Hufvud, spets, topp, öfversta l. högsta delen; ända, fäste, början' o. s. v.

Om ursprunget emellertid varit **leppänpä* (*lepp* 'al'), så ersättes här *e* med labialiserat *ö*, en företeelse, som icke är ovanlig beträffande ortnamnen på Dagö; se bl. a. **Pühalepa**. — I namnformen *Leppänpälä* är *-lä* den estniska adessivändelsen, vilken skrivaren har uppfattat som nominativ (se **Kärdla**). Det må påpekas, att även i våra dagar ortnamnens inessiv- eller adessivformer uppfattas som nominativer just på Dagö; ofta svara dagöborna på frågan: vad heter den här platsen? med namnets inessiv- eller adessivform — *sē on pauppvz* 'det är i Paopa', d. v. s. *see on Paopa* 'det är Paopa'.

Löpe by: *lõppē*; ERKkA 932, 239 (år 1609) *Leppe steffan*; EIB 1434 *Löppeby*, 1467 *Loppe*, 1518 *Leppēby*; Löppo 1612; Mellin *Löppe*; Лыпне. ~ *löpp* gen. *löpu* 'Ende, Ausgang, Aufhören'.

I dialektform har detta ord även *e*-stam: *löpp* gen. *löpe*. Enligt ÜAN finns det byar med namnet *Löpe*, *Löppe* också i Pärnu-, Tartu- och Virumaa. Dessutom finns det även annorstädes ortnamn, som härleda sig ur samma ordstam. Enligt uppgifter i AES finnes i Karja *lõppè* och *lõppi*.

Määvli by: *mêvle*; Mellin *Memli*; Schmidt *Memel* (antagligen tryckfel); *Мемли*. Namnet tycks vara en förkortning av dagödialektformen *mê-väljä*, ~ *mägi* gen. *mäe* 'Berg, Hügel', *väli* gen. *välja* 'Feld, Flur, Fläche'. På Dagö finner man även andra ortnamn, som utvecklats på liknande sätt, såsom *Päralde* ~ *Päraldi* gård i Kuri by (Pühalepa), vilket namn i EIB 1645 förekommer under formen *Perra Peldt*; EKA, 229 (år 1805) *Pärralda*, (1812) *Pärraldo*.

Nõmba by: *nõmbv*; ERKKA 932, 239 (år 1609) *Nomba Chriften*; EIB 1433 *Nompaby*, 1465 *Nõmpa*, 1616 *Nemba*; Mellin *Nõmba*; *Немба*. Den ursprungliga formen har antagligen varit **nemmenpä*; ~ *nõmm* 'Heide, hügeliger Sandboden'. Namnet motsvarar mycket väl byns geografiska karaktär — än idag finns det hedar runt om byn. Vad beträffar ordets betydelse, må man emellertid också lägga märke till att *nõm* i de nuvarande dagödialekterna betyder 'ljung'.

Oxholm, se Kadaka!

Palade by: *palä, pæ*; EIB 1436 *Palladeby*, 1470 *Pallade*, 1612 *Pallade*, 1617 *Pallada*; PERL 136 *Pallada*; Mellin *Pallade*; *Паладе*. — Russwurms åsikt i Eib I 97, att namnet härleder sig ur det svenska < *pälad torp* är enligt den moderna språkvetenskapens mening icke riktig. Ortnamnet tycks vara av samma familj, till vilken enligt ÜAN namnen *Pala*, *Palakese*, *Palametsa*, *Palamulla*, *Palase* o. s. v. höra, ~ *pala* 'Stück, Bissen, Teil, Anteil'.

Paluküla: *palücülv*; ERKKA 932, 239 (år 1609) *Palokyl Wackan*; EIB 1515 *Palloküll*, 1519 *Palloküllby*, 1612 *Palloküllby*, 1616 *Pallokülla by*; Mellin *Pallo*; bifogade karta från svensk-tiden har *Pallakil*; CL (år 1817) *Pallokülla*; *Палюкюль*. Namnets första hälft ~ *palu* 'Heide, sandiger Tannenwald, trocken mit Gebüsch bewachsene Fläche'.

Enligt ERKKA 932 skulle det år 1609 ha bott svenskar i *Palu-vackan*., vilket framgår av namnen *Bertell Larßonn*, *Jöran Clemettfonn*, *Simon styrmann*.

Partsi nybyggarsamhälle och by: *parttsä, parttsi*; EIB 1574 *Häffwet Pardas*, 1580 *Häfflägret Pardas*, 1581 *Pardas*, 1615 *Par-daß*, 1617 *Pardasby*; PERl 201 *Parzi*; Mellin *Partsi, Pardas*, kartan från svensktiden *Pardas häf*; *Пардасъ, Пармсу*. Med ledning av de äldre formerna kan man rekonstruera namnet **partäse*- < **partaise*-, vilket adjektiv skulle vara en avledning av substantivet *parras*; *parras* gen. *parda* 'erhöhter Rand, Schiffsbord, Wolkenrand am Horizont', *tee parda peal* 'hart am Wege', *kraavi pardad* 'Grabenränder', *lee-parras* 'Sandbank', *rohu-parras* 'Rasen' o. s. v. Lönnrot SRS det finska *parras* gen. *partaan* 'brädd, rand, kant, list, reling'; *partahinen* 'försedd med kant, brädd, -bräddad'. I dagödiakterna kan *päräräz* betyda nästan vilken 'rand, kant, sluttning' som helst. Namnet skulle alltså betyda 'randbyn, backbyn', vilket mycket bra stämmer överens med byns geografiska läge, ty Partsi by ligger i ett hedområde på sluttningen till en kulle. — På grund av den för dagödiakterna egendomliga vokalreduktionen äro vissa förändringar beträffande vokalerna inne i ordet möjliga. I stället för ett ursprungligt *a* kan t. ex. förekomma ett *u* eller ett *e* och i stället för *e* ett *i* och vice versa. Detta förhållande förklarar, varför *Partsi* slutar på *i* i stället för *e*, som man kunde ha väntat.

Prähla gård, berg och flod: *prählä*; *Пряхла*. Russwurm Eib II 319 det dagösvenska *bräh'la* 'breiter Heuschlag'; Freudenthal-Vendell OESvD det råösvenska *bral* 'Busksnår'.

Puliste küla: *pulistä*; EIB 1557 *Pullufte Niggu, Pullufe Cemet*, 1562 *Pullufte Cemet, Pullufte Knuth*; bifogade karta har *Pulleft*; Mellin *Pullist*; CL (år 1817) *Pulliste*; *Пулусте*. ~ *pull* gen. *pulli* ~ *pullu* 1 'die den oberen Rand des Zugnetzes emporhaltenden Brettchen (am Lachsnetze) oder Rollen aus Birkenrinde (am Strömlings- oder Buttennetze)', 2 'die Gewichte an dem unteren Rand des Netzes', på dagödiak *puł* gen. *pullü* 'bitar av näver, som fästas vid nätets övre kant för att hålla det uppe'. — Ändelsen *-ste* är densamma, vilken vi närmare behandlat i samband med **Hagaste**.

Pühalepa socken och kommun: *pühaleppä*, *pühäleppv*, *pöhä-leppv*, *pöhälöppä*, *pöhëlöve*, *pöhälve*, *pöhelppv* o. s. v. ERKkA 932, 215 *Pohilep Wackan*; EIB 1426 *Godszet Pöhalep*, 1574 *Poaleps Förfambling*, 1616 *Pöhalep*; Mellin *Pühhalep*; bifogade karta från svensktiden *Pöalep, Pöyelep*; Russwurm Eib I 81 ff.

Pohilep, Pöhalep, Pühhalep; ERKkA 930, i herrgårdarnas vackerböcker 1564—1565, 40b finns *Pöylipe gårdh*; *Пюхаленъ*. Detta ortnamn härstammar tydligen från < *püha* + *lepp*; *püha* 'helig', *lepp* 'Erle, Eller'. — Enligt folktraditionen har det i Pühalepa funnits heliga alar, invid vilka den nuvarande kyrkan byggdes (Russwurm Eib II 286)⁴. Se även M. J. Eisen a. a. s. 50!

Raja by, f. d. by; ERKkA 932, 239 *Raija Matz*; EIB 1616 *Raya*; Mellin *Raja*; Schmidt *Raja*; PErl 190 (ensamt lig-gande gård) *Raja Jürrij*. ~ *raja* 'Scheidelinie, Grenze'. ÜAN upptar över ett halvt dussin platser med namnet *Raja* i Viru-, Tartu- och Pärnumaa.

Rambi skär: *rambì rahù*; Mellin *Rampi Rahho*; *Рамби-пaxy*. ~ *ramp* gen. *rambi* 'Aas, Schindelmähre, abgezehrt'; på dagödiakkt *ramp* gen. *rambà* 1. 'eländig, bristfällig'; 2. skymf-ord.

Randvere, f. d. herrgård. Enligt bifogade karta från svensktiden fanns ett *Rantfer* något nordost om Pühalepa kyrka. Ett annat *Rantfer* låg mellan *Hellamaa* och *Puliste*. Det sist-nämnda är just platsen i fråga. Eib 1556, 1562 *Rannafer*. Längre fram kallade man kuststräckan i Pühalepa ungefär vid *Puliste*, *Hagaste* och *Värsu* byar med detta namn: Mellin *Randofer*; Hupel TN I 392 säger om trakten kring *Suuresadama*: "Die ganze dalige Gegend und die umher liegenden Dörfer nennt man *Randfer*". Namnets första del ~ *rand* 'Ufer, Strand, Küste', *-vere* åter är en tämligen vanlig ortnamnsändelse. — Enligt ÜAN finns det orter med namnet *Randvere* även på Ösel (2) och i Harjumaa.

Reikamaa by: *reikkamv*; *Рейкама*. Byn hör till de nyare samhällen, som uppstått huvudsakligen sedan under föregående

⁴ "Die Kirche zu Pühhalep sollte zuerst auf dem kurrischen Hügel bei Kertell erbaut werden, aber der Teufel (nach Anderen die Heiden) riß in jeder Nacht wieder nieder, was am Tage gebaut war, daher man den Bau aufgab. Endlich erhielt man die Weisung, man solle zwei junge schwarze Stiere (*stüjtar*), die zugleich geboren und noch nicht gebraucht seien, vor einen neuen Wagen spannen, und wo diese stehen bleiben, die Kirche bauen. Man fand die Stiere und liess sie auf einem Wagen einen grossen Balken ziehen; im Walde stiessen sie auf eine heilige Eller (ehstn. *pühha lep*) und liessen sich daneben nieder. Hier baute man die Kirche und nannte sie nach der Eller."

sekel en ny, rak väg byggts mellan Hellamaa och Partsi. ~ *reigas* gen. *reika* 'Rettich', *põllu-reigas* 'Ackerrettich'.

Saarnaku holme: *särnvk* gen. *särnvõ*, *särnak* gen. *särnacõ*, *sårnuuk* gen. *sårnuikka* ~ *sårnuuv* i Kassari *sårnauk* o. s. v.; EIB 1431 *Sarnauk*; PErl 118 *Sarnacko Laas*; EKA, 227 (från år 1790) *Insel Saarnako*; Mellin *Šaarnak*; Russwurm EIB I 77 *Sarnack, Saarnaauk* (a. 1740); *Саарнакъ*. — Såsom de äldre namnformerna och den nuvarande kassaridialektformen visa, är holmens namn *Saarna-auk*, *saar* gen. *saare* 'Esche (Fraxinus excelsior)'; på dagödialekt *sårn* gen. *sårnv* id.; *auk* 'Loch, Vertiefung, Grube, Nische, Höhle'. Holmen tycks ha fått sitt egendomliga namn därav, att dess mittparti bildar en fördjupning. Ännu i våra dagar växer det runt om denna och även annorstädes på ön askar.

Sakla by *saklv*; EIB 1435 *Sacklabj*, 1468 *Sackla*, 1518 *Sacklasbj* o. s. v.; PErl 148 *Sackla*; Mellin *Sakla*; *Сакла*. Antagligen äro också de i EIB förekommande namnen 1518 *Hacklasbj*, 1520 *Hacklas Knuuth*, 1616 *Hakulas* samma namn. Undertecknad har ej i något annat dokument kunnat finna namnet **Hakla*. I dokumenten finnas emellertid ofta skrivfel, vilka äro särskilt vanliga i avskrifterna (se i detta hänseende bl. a. bifogade karta från svensktiden). ~ *sakk* gen. *saku*, *saki* 'Klingbeutel', *sakuraha* 'Klingbeutelgeld, Hurenstrafe'; LS *sakk* gen. *saku*, *sakuraha* 'ett slags straff, som fordom ådömdes lösaktiga kvinnor och flickor med oäkta barn'. Om emellertid **Hakla* med *u* i andra stavelsen verkligen funnits, kan bynamnet *Sakla* etymologiskt och fonetiskt sett vara identiskt med det estniska landskapsnamnet *Sakala* — *Saccala*, d. v. s. med *a* i andra stavelsen. Ett annat *Sakla* finns på Ösel i Kogula kommun.

Salinõmme samhälle och med fastlandet nästan sammanhängande holme: *salinõmē*, *salinõmme*, *salinēmā*, *salina*; ERKKA 932, 215 *Salnim Holma*; EIB 1430 *Sallinabj*, 1461 *Sallinna*, 1611 *Sallinnholm*, 1616 *Salina Hollma*, *Sallnimby*; PErl 118 *Sallinem*, 180 *Sallinemma Laas*; Mellin *Sallinen*; CL (år 1817) *Sallinem*; Russwurm Eib I 77 *Sallinõm*; *Саллиномя*; bifogade karta har felaktigt *Salone*. — Namnets första del tycks vara *salm*, ~ *salm* gen. *salmi*, *salme* gen. *salme* 'kleine Meerenge zwischen zwei Inseln'. Av den nuvarande namnformen skulle man kunna draga den slutsatsen, att andra delen vore *nõmm*, vilket ord ingår i många ortnamn på Dagö (se *Nõmba*, *Nõmme*!). Det är

emellertid troligare, att bakom det senare ledet döljer sig två ord med samma betydelse, nämligen *nina* och *neem*. ~ *nina* betyder utom 'näsa' även 'vorstehendes Ende, Spitze, Landspitze'; *neem* gen. *neeme* 'Landzunge, Landspitze, Vorgebirge' (se **Kalana**). Det sistnämnda ordet är visserligen okänt i de nuvarande dagö-dialekterna, men redan på 1600-talet uppträda vid sidan av formerna på *m*, former med *n*, vilka tvinga oss till den slutsatsen, att man utgått från två grundformer **salminēmen* och **salminenän*. — Vad beträffar namnets första del, så måste det sägas, att man knappast kan antaga det i dagö-dialekterna förekommande *salì* gen. *salvè* som ursprunget, även om det fonetiskt sett ligger nära till hands. Sammanställningen försvåras av ordets betydelse ~ *salv* gen. *salve* 'Kornkasten, Abtheilung aus Brettern in der Kornkammer oder Speicher', *kaevu-salved*, *kaevu-salvepuud* 'Brunneneinfassung' o. s. v.

Sarve küla: *saŗvè*; ERKkA 932, 215 *Sarwa wackan*; EIB 1427 *Sarfwikùlla*, 1428 *Sarfwè Greus Sifwè*, *Sarwè tefna Hans* o. s. v., 1611 *Sarfwà bj*; Mellin *Sarwè*; CL (år 1817) *Sarwè*; *Capœ*; på bifogade karta har Sarve udde namnet *Sarfferordt*. ~ *saŗv* gen. *sarve* 'Horn, Geweih'. Enligt ÜAN finnas byar med samma namn också i Tartu- och Pärnumaa.

Silluste: *süllustø*; EIB 1583 *Silla Andres*; Mellin *Sillots*; EKA, 230 (år 1817) *Sillaotfe Peter*; Schmidt *Sillaots*; Дв. *Силла-омца*. Detta namn hör icke till samma grupp som de på ön mycket vanliga ortnamnen med ändelsen *-ste*, utan det är här fråga om ett sammansatt ord *sild* + *ots*. *sild* gen. *silla* 'Brücke, Knütteldamm, unterhaltener Weg'; *ots* gen. *otsa* 'Ende (sowohl erstes als letztes, also Anfang und Schluss), Spitze, Gipfel, Stirn' o. s. v. — ÜAN känner flera samhällen med samma namn.

Soonlepa koloni: *sônleppv*, fägård tillhörigt det forna Suuremõisa; EIB 1428 *Sonlepbÿ*, 1460 *Sonlepp*, Mellin *Sonlep*; *Сон-лепв*, vilka härleda sig ur < **sônleppän*, ~ *soo* 'Wiesenmoor, Sumpf, Morast'; *lepp* 'Erle, Eller'.

Sopa samhälle: *soppå*; EIB 1616 *Sopa*; *sopp* gen. *sopa* 1. 'Schlamm, dünner Koth, Gemisch von Wasser und Schnee oder Eis', 2. 'Niederung, nasse Wiese'. I dagö-dialekterna har ordet den första betydelsen, vilket ord är urspr. skandinaviskt (Setälä Bibl. Verz.).

Storhamn, se **Suuresadama!**

Suitsu by, före detta by bredvid Kuri by; EKA, 225 (år 1785) *Dorf Suitsu*; Schmidt *Suitsu*. ~ *suits* 'Rauch'.

Suuremõisa: *sürëmõiz*, *sürëmõizv*. Såväl det estniska *Suuremõisa* som det tyska *Grossenhof* (och det härav härstammande ryska *Гросенгофъ*) och det dagösvenska *störhoe* ha varit i bruk, av den anledningen att denna herrgård var den största på hela ön och hade den ståtligaste manbyggnaden — ett slott av sten. Herrgårdens äldre namn var *Pühalepa*. Bifogade karta har *Pöalepſch Grossenhof*; Mellin *Grossenhof*, *Suure M.* (= mõis); enligt Russwurm Eib I 83 kom namnet *Grossenhof* i bruk vid början av 1600-talet. Beträffande herrgårdens dagösvenska namn se Tiberger Sägen 13. Utom på Dagö finnes enligt ÜAN *Suuremõisa* också på Ormsö och på Muhu i Muhu-Suure kommun.

Suuresadama: *süresadamv*, hamn vid Sääre by, vilkens namn på lågtyska var *Tewenhawen* och på svenska *Tiubhamn* (Hupel TN I 392); här återgivna karta från svensktiden har *Diup-Hamn*. I tyskan förekommer också *Tiefenhafen*. Av ormsösvenskarna kallas hamnen *Daes* (= Dagös) *Storhamne*. Det estniska namnets beståndsdelar äro ~ *suur* 'gross'; *sadam* 'Anfurth, Landungsplatz, Hafen'.

Sääre by: *särè*; EIB 1558 *Serell küll*, 1612 *Serleby*, 1617 *Särlaby*; bifogade karta *Serpell* (d. v. s. *Sääre pääl*); Perl 129 *Serrel*; Mellin *Säre*, Vorgebirge *Serel*; CL (år 1817) *Saere*; *Сяре*. ~ *säär* gen. *sääre* 'Landspitze, Sandbank, sandige Untiefe'; *sääre-otsad* 'Landzungen', 'Landspitzen'; *mere-säär* 'Untiefe'.

Man lägge märke till att i de äldre formerna av namnet adessivändelsen *-l* införlivats med stammen, en företeelse som är ganska vanlig, när främlingar använda estniska ortnamn (se **Kärdla**). Samhällen med namnet *Sääre* finnas enligt ÜAN även i Torgu kommun på Ösel och på ön Kihnu.

Tammela küla: *tämmèlv*, *tämmèlè*; EIB 1432 *Tammifelliebÿ*, 1465 *Tamifellie*; Mellin *Tammiselja*; ERKkA 932, 240 (år 1609) *Tammefelia*; EKA, 229 (år 1805) *Tammefelja*; CL (år 1817) *Tammela*; Schmidt *Tammeselg*; *Таммела* < **tammiselyän*. ~ *tamm* 'Eiche'; *selg* 'Rücken, Landrücken'. — Bifogade karta har felaktigt *Somfall*. — Hur *-selja* kunnat kontraheras, vilja vi visa med ett par exempel från Reigi; *mäslvmeis* (< *mäeseljä*), *varësla* (< *varešseljä*), *lëšli* by (< *lës-seljä*).

Tareste skogvaktarboställe, f. d. liten by: *tarèstə*; Mellin *Tarrist*; Russwurm I 84 *Tarrift* (år 1633), 93 *Tarrefste*, *Tarrift*, *Torräft*, *Tarris*; *Таресте*. F. d. svensk by, vilkens namn emellertid synes vara estniskt < **tarhaisten*, ~ *tara* gen. id. 'Hürde, Umzäunung, geflochtene Strohmatte'; på finska Lönnsrot SRS *tarha* 'stängsel, gärde, hägnad, inhägnad, intaga, gård, ladugård, fölla; afskild åkersäng, som besås med potäter, rofvor, kål' o. s. v.; adj. *tarhainen*.

Tempa by: *temppv*; EIB 1432 *Tempabj*, 1464 *Tempa Hans*; CL (år 1817) *Tempa*; *Темпа* < **tēpā* < **tēnpā*, ~ *tee* 'Weg, Gang, Reise', angående *pea* se **Löbembe!**

Tikka: *tikkv*, före detta by; EIB 1437, 1438 *Ticka Greis*, 1439 *Ticka Efwert*, 1472 *Ticka Mart* (bonde i Kukka by); Mellin *Tikka*; CL (år 1817) *Tikka*; Schmidt *Tikka*; *Тикка*; ~ *tikk* gen. *tika*, *tikas* gen. *tikka* 'grosser Buntspecht (*Picus major*), Baumläufer (*Certhia familiaris*)', på dagödialekt *hein-tikk* 'Kuhstelze, gelbe Bachstelze (*Budytes flava*)'; i sammansatta ord kan *tikk* betyda även andra fåglar. I Valjala på Ösel finnes *Tika mägi*.

Tubala by: *tubā.lv*, *tubā.lə*; ERKkA 932, 239 (år 1609) *Tubafelo Thomas*; EIB 1433 *Tubafelliebj*, 1466 *Tubafellie*, 1612 *Tubbefellaby*; Mellin *Tubbaselja*; EKA, 226 (år 1785) *Tubbaselja*; EKA, 229 (år 1805) *Tubbala*; CL (år 1817) *Tubbala*; Schmidt *Tubbaselja*; *Тубала* < **tupaselyän*. ~ *tuba* 'Stube, Zimmer, Bauerhaus'. Angående den senare delen *-selja* se **Tammela!**

Undama by: *uñdāmv*; EIB 1426 *Undama Wehe pert*, 1432 *Undama Diederich*, 1464, 1611 *Undama*; Mellin *Undama*, *Undama Jerwed*; CL (år 1817) *Undama*; *Ундама*. I ÜAN finnas även andra ortnamn med samma stam: *Undla* (Virumaa), *Undva* Ösel. Hit kunna vi ehuru med frågetecken föra det finska *Untamo* 'sömnaktig, drölig person'; 'sömnens och drömmarnes herrskare' (Lönnsrot SRS).

Vahtrapa by: *vañtrəppv*; ERKkA 932, 245 (år 1609) *Wachterpä Thomas*; EIB 1426 *Wachterpäbj*; 1456 *Wachterpä*, 1557 *Wachterpä*, 1613 *Wachterpäbj*; Mellin *Wachterpa*; bifogade karta *Wachterpe*; CL (år 1817) *Wachterpä*; *Вахтерпя*. Namnets första del ~ *vaher* gen. *vahtra* 'Ahorn'; angående *pea* se **Löbembe!**

Valibe by: *valivv*, *valivə*; ERKkA 932, 216 (år 1609) *Wallepä*; EIB 1430, 1461 *Wallipä*, 1612 *Wallipäh Steenuus*; ERKkA 930, herrgårdarnas vackeböcker 1564--1565, s. 48a *Wallipe gård*;

kartan från svensktiden *Wallipe*; Mellin *Wallipa*; Russwurm Eib I 81 (år 1620) *Wallipä*, *ibid.* *Wallipe*; *Валупя* < *vall* + *pea*. ~ *vall* 'Wall'. I *Vallipe* fanns under svensktiden ett fäste, efter vilkets vallar stället fick sitt namn. — Hupel TN I 394 säger, att *Valipe* är detsamma som det dåtida befästade slottet *Gürgensburg*. Detta sistnämnda namns första del är det bekanta tyska förnamnet *Gürgen*, *Jürgen*.

Vareslaid: *varëzlaid*, holme mellan Dagö och Muhu; Mellin *Warres Laid* (på kartan äro Hanikatsi och Vareslaid omkastade). ~ *vares* 'Krähe' och *laid* (se **Ahelaid**!).

Varsta före detta samhälle lydande under Öunaku herrgård; EIB 1613 *Warfta*. ÜAN känner ett *Varstu* i Vörumaa.

Veoma by: *viümv poõpsid*; EIB 1426 *Wehoma Jako Mart*, 1427 *Wehema Jürgetz*, 1456 *Wehoma Jürgen*, 1618 *Wehomah*; Mellin *Weoma*; CL (år 1817) *Weoma*; *Веома*. Av namnets nuvarande former att döma skulle den ursprungliga formen ha varit **vedonmä*; ~ Wiedemann EWb *vedu* gen. *veu* (med nuvarande rättstavning *veo*) 'Ziehen, Schleppen, Fahren, Fuhr, Anfuhr'; på finska Lönnrot SRS *veto* gen. *vedon* 'dragning, dräkt, släpning, körsel; last, frakt, varp; drag'. Om emellertid inte EIB 1427 (år 1687—1688) *Wehema* är ett skrivfel (i dokument från denna tid är det ganska vanligt att man i stavelser inuti ordet skriver *e* istället för vilken annan estnisk vokal som helst), så skulle man kunna antaga, att bakom namnet ifråga döljer sig detta ords diminutivform, vilken i de nuvarande dagödiakternas motsvaras av *vehè* 'liten i motsats till stor (t. ex. *sür veñd ja vehè veñd* — storebror och lillebror)'; se Wiedemann *vähe* och Lönnrot SRS s. v. *vähä*. Namnets ursprungliga form skulle alltså ha varit **vähöimä* d. v. s. *väikse maa küla*, 'det lilla landets by'. Den sista teorien styrkes av det faktum, att det i Kassari Taguküla finns en gård med namnet *Veo*, vilket i ERKkA CV-62 (år 1709) uppträder under formen *Wäho Matz*, *Wäho Hans*.

Villivalla nybyggarsamhälle: *vilivald* (~ *villivald*) gen. *vilivallä*; EIB 1427 *Williwäl Hus jury*, 1432 *Willewallby*, 1464 *Willewal*, 1617 *Wille Wald*; bifogade karta har skrivfelet *Williwahdts*; Mellin *Williwalla*; Russwurm Eib I 83 (år 1834) *Williwalla*; *Вилливалла*. — Ett likalydande ortnamn finns i Vihterpalu kommun i Harjumaa: *Vilivalla*. ~ *vili* gen. *vilja*

'Frucht, Feldfrucht'; *vald* gen. *valla* 'Macht, Gewalt, Bereich, concr. Gebiet, Bezirk, Reich'.

Vissu holme: *višsü*, holme i närheten av Kärkla; *Bucco*, diminutivavledning av adjektivet *višs* gen. *višsi* 'fest, säker, zuverlässig'. (Angående detta ord se Ariste ERL 116!) Ormsösvenskarna kalla holmen *Vessu*.

Vohi laid: *vohè(laid)*, *vohì(laid)*; Mellin *Wohhilaid*; *Boxxe*. ~ Lönnrot SRS på finska *vuohi* gen. *vuohen* 'get; bock'; Wiedemann EWb sammansättningar s. v. *voht*: *vohumõök* 'Schwertlilie, Kalmus', *vohu-paaks*, *vohu-paats* 'Faulbaum (Rhamnus Frangula)'. — På bifogade karta är holmens namn *Wachterpes Holm*. Se **Vahtrepa!**

Värsu by: *värzù*, *värssò*; EIB 1556 *Werßi Jörgen*, *Werßi Hinrich*; Mellins karta har felaktigt *Wässon*; CL (år 1817) *Wärfo*; *Варсо*. — Namnets ursprung är tydligen Wiedemann EWb *värss* gen. *värssi* 'junger Bull'. Detta *Värsu*, som börjar uppträda under 1700-talet, förutsätter som ursprunglig form en diminutiv med utljudet *u* (< -oi).

Öespe gård, f. d. by: *hõšpī*; EIB 1430 *Osfi Berens*, 1431 *Öspj Hans*, 1462 *Öspi*; Russwurm Eib I 97 *Hösbi*, *Hoespe* 'Heudorf'; Schmidt *Hoesby*. Namnet synes härleda sig ur < **höiespā*, på dagödialekt *höijèz* ~ *öijèz* 'öis', Wiedemann EWb *hõies* (*õies*) gen. *hõide*, *õiz* 'Blütthe'.

Öunaku nybyggarsamhälle: *õünä.gõ* (äldre), *õünä.gõ* (nyare); ERKKA 932, 216 (år 1609) *Ounack*; EIB 1583 *Gambla Hofflägret Aunack som medh Bönder bosatt ähr*, 1611 *Aunack*; PERl 247 *Dorf Aunack*; Mellin *Aunack*. Namnet är en med ändelsen -*kko* försedd avledning av ordet *õun* gen. *õuna* 'Apfel'; Pühalpea *õün*, Kassari *õün*. *Öunaku* betyder alltså 'äppleträddunge'.

Reigi.

Alangu by: AES *alañqu*, f. d. by ~ Wiedemann EWb *alang* gen. *alangu*, *alang-maa* 'Niederung'.

Andruse berg, se **Sant-Andruse** berg!

Arnästorp, se **Mustmägi!**

Backby, se **Reigi!**

Bekhof; Mellin *Bekhof*, alte Hofstelle. Det tyska *Bekhof* är antagligen identiskt med det estniska *Ojaküla* (se detta ord!). Namnet är snarare lågtyskt än svenskt, ty skrivsättet

Bek-förutsätter det långa *e*, som är typiskt för lågtyskan, jfr Schiller-Lübbers MND *béke*; Hellquist det svenska *bäck*; Freudenthal-Vendell OESvD det estlandssvenska *bäkk*.

Buskby, se **Reigi!**

Dagerort, se **Kalana!**

Farbechshof, se **Lauka!**

Fiskare-ort, se **Kalana!**

Hannuse berg, se **Sant-Hannuse berg!**

Habalōuka, f. d. samhälle vid viken väster om Paopa; Mellin *Habbalauk*; Schmidt *Habalauk*. Då det i pühalepdialekten, som ännu har uddljudande *h*, finns en rad ord med icke ursprungligt *h* (*huḡḡuḡḡ* = *uppuda* — drunkna, *helü* = *elu* — liv), kan man antaga, att vi i detta fall ha att göra med ett *h*, som tillkommit senare. Om så är fallet, kunna vi antaga, att namnet består av orden ~ *abajas* gen. *abaja* 'Meerbusen, Bachbusen' och *laugas* gen. *lauka* 'Loch, Vertiefung, Wasserloch im Morast (zum Flachswweichen benutzt)', *mere-laugas* 'Vertiefung im Meere'; på dagödialekt *loūcāz* gen. *loukkv* (Reigi), *löūcāz* gen. *löukkv*. Mindre troligt är, att det här skulle röra sig om ett icke registrerat dagöord, vilkets finska motsvarighet är ~ Lönnrot SRS *havas* gen. *hapaan* 'Nät till en fisknot', *perāhapaat* 'näten i och närmast notkilen'.

Harapääksi, f. d. samhälle, vilket numera är känt under namnet *araḡps*; EKA, 233 (år 1779) *Harapekse Jago Mart*. Namnets första del *hara-* kan man sammanställa med *haralik* gen. *haraliku*, *haraline* gen. *haralise* 'gabelförmig, mit Spitzen, Zacken versehen, -spitzig, -zackig'; *haru* gen. *haru* 'Abzweigung, Zweig, Arm, Zacke, Zinke' o. s. v. Namnets andra hälft ~ *pääksi* gen. *pääksi* är 'grosser dichter Kieferwald'. — Enligt ÜAN finnas samhällen med namnet *Hara* i Harjumaa och Läänemaa.

Heigi by: *eicḡ*; EIB 1527 *Heike*, 1536 *Heicke*; EVKkA 46, 210 *Heiki*; EKA, 233 (år 1734) *Heige Peter*, *Heige Hans*; *Xeüru*. I AES dialektsamling finnes anmärkt, att byn enligt invånarnas egen åsikt har fått sitt namn efter en familj. Man måste också antaga, att namnet ursprungligen varit ett personnamn men inte ett efternamn utan ett förnamn. ~ Lönnrot SRS det finska *Heikki* gen. *Heikin* 'Henrik'. Ett sådant personnamn har visserligen icke i något annat fall registrerats på Dagö, men det bekräftar på nytt, att de från Finland stammande kustborna i Nordestland på sin tid invandrat vidare till norra Dagö. I

Reigi och delvis även i Emaste dialekter finnas flera särdrag, som äro okända i de övriga västestniska dialekterna (t. ex. passiv presens *õldv*, *kirjudvdv* = *õeldakse*, *kirjutatakse* 'det säges, det skrives') och som äro mycket vanliga just i Kuusalu och i några andra delar av Nordestland, där språket är finskpåverkat.

Heiste by: *eistä*; EIB 1527 *Heifte Pâfwel* (bonde i Isapõllu), 1536 *Heift Papell*, 1580 *Heifte Hakan*, *Heifte Siffer*; PErI 212 *Heifti*; *Xeüeme*; AES *eiste k.* ~ *heiste*. I AES samlingar finns en anteckning från Kõpu, enligt vilken namnet *Heiste* skulle vara av svenskt ursprung och betyda 'Heinakuhja küla' (höstacksbyn), jfr Freudenthal-Vendell OESvD *hái* 'Hö' och *stakk* 'Stack'. Det må här framhållas, att det på flera platser i Reigi finnes språkliga reminiscenser från den tid, då svenskan ännu var ett levande språk. I fullständigt estniskspråkiga byar kommer man ihåg, vad svenskarna kallade den ena eller den andra platsen, man kan t. o. m. enstaka svenska ord, vilka som stående skämt eller som minnen av lokala förhållanden vandra från generation till generation. Mycket ofta tillskrives emellertid svenskarna sådant som aldrig varit svenskt. I forna svenskbygder har det nästan blivit ett allmänt bruk att anse allt vad man inte kan förklara ur nuvarande språkbruk som svenskt. Man måste nog därför betrakta också härledningen *Heiste* < *hæistak* som en folketymologi, ehuru det icke erbjuder några fonetiska svårigheter att härleda *Heiste* ur det nämnda sammansatta svenska ordet (se Ariste ERL 22 och 46 s. v. *heiste*!). *Heiste* by har enligt vad man vet alltid varit estniskspråkig. Man måste därför förutsätta, att byns namn är av estniskt ursprung. Då det emellertid icke varit möjligt att på ett tillfredsställande sätt härleda namnet ur det estniska språket, så förblir *Heistes* etymologi t. v. oklar. I Püha socken på Ösel finns *Eiste* (*eištē*) by.

Heistesoo by: *eistazõ*; *Xeüemeco*. Namnets första hälft är identisk med föregående namn. Andra delen ~ *Wiedemann* EWb *soo* 'Wiesenmoor, Sumpf, Morast'.

Henni by; EIB 1615 *Henni*; kartan från svensktiden *Henn*; EKA, 233 (år 1753) *Hänni Mihkli Mihkel*, *Henni Tõnnise Jaaks Tochter*; Mellin *Hennimois*. ~ *Mägiste* EI 25 mansnamnet *Henn* gen. *Henni* och *Hennu*. F. d. samhälle.

Hirmuste by: *irmüstä*; PErI 219 *Hirmuste*; Mellin *Hirmust*; *Xupmyeme* < **hirmuisten*. ~ *Wiedemann* EWb *hirmus* gen.

hirmsa 'grimmig, schrecklich, abscheulich, gräulich, grausam'. Ändelsen *-ste* är redan närmare behandlad under pühalepa-namnen.

Hohenholm, se Kõrgesaare!

Hotsta by: *oïstv*; EIB 1527 *Hotfta* (namnet står under den rubrik, som lyder: "Ontÿfke Bõndernes Vnder Håfwet Hogenholm Fõrmõgenheet"), 1536 *Hotfta*; Mellin *Hotste*; Schmidt *Otste*; *Omcme*; i AES skrives namnet *oïste* ~ *oïste* by och skär, vilket folket förklarar som *otsade küla* (ändbyn, slutbyn), ty vid den byn tar vägen slut. — Som de äldre formerna visa, börjar namnet på *h*, vilket gör att den folkliga etymologien knappast kan vara riktig. Namnets ursprung är icke möjligt att klarlägga. — Se dock **Habalõuka!** I ÜAN anges felaktigt *Otste*.

Hundsvik, se Mardiantsu vik!

Härmi by, f. d. by; enligt uppgifter i AES fanns under "den svenska tiden" vid Isabella herrgård *ärmî küla*. ~ Mä-giste EI mansnamnen *Härm* och *Herm*.

Hüti by: *üiti*; PERI 212 *Hütti*; Mellin *Hütti*; *Xiommu*. Namnet är ett lokalt lån från tyskan < *Hütte*. Under den svenska tiden fanns det på platsen ett glasbruk — *Glashütte* (Russwurm Eib I 89); här återgivna karta från svensktiden *Glaaf-Hüttan*. Det må här påpekas, att det tyska *Hütte* förekommer som lånord i estniskan även i vidsträcktare bemärkelse än i förhandenvarande fall, ~ *hütt* gen. *hüti* 'Hütte'.

Isabella ort: *izàblõ* ~ *izàböllu*, f. d. by. Enligt en upptecknad lokaltradition i Kõrgesaare har det funnits en *izàblõ* by. Godsherren skulle ha spelat bort männen i denna by till en rysk godsägare. ERKKA 932, 231 *Ißapelo Clemett*; EIB 1527 *Ißapell*, 1536 *Ißapell*, 1615 *Isapolo*, bifogade karta *Ißapell*; PERI 222 *Issapõllo*; EKA, 233 (år 1736) *Ißapõllo Tõnnisje Perti Jaak*; Mellin *Issapallo*; Schmidt *Issapõld*; *Изабеланъ*. — Som man ser redan av det i ÜAN upptagna officiella namnet, är man av den åsikten, att platsen har fått sitt namn efter kvinnonamnet *Isabella*. Det har t. o. m. uppstått en sägen om att det en gång funnits en herrgårdsfröken med det namnet, efter vilken man uppkallat byn⁵. De äldre namnformerna visa emellertid,

⁵ Russwurm Eib II 268 känner till ännu en sägen: "Der Teufel wollte einst von der Nordküste von Dagö einen Damm nach Finnland hinüber machen und schleppte eine grosse Schürze voller Steine herbei. Als er aber

att folkspråkets *izàblò*, *izàböllu* ursprungligen varit < **isäpeldon* eller **isän peldon*, d. v. s. antingen «Storåkersby» eller «Fadersåkersby». ~ Wiedemann EWb *isa* gen. id. 1. 'Vater', 2. 'Urheber, Erfinder'; på dagödiakkt *isu* 'Donner'; på finska Lönnrot SRS *iso* 'stor, grof, diger, vid, lång, ansenlig, förnäm' o. s. v. Platsen kallades på tyska *Margarethenhof* (Mellin).

Jaaniku by, f. d. by; PÉrl 213 *Dorf Janigo*. ~ Mägiste EI mansnamnet *Jaanik* gen. *Jaaniku*.

Jõe by: *jõ*; EIB 1538 *Jöh Jürgen* (bonde i Kiduspe); EKA, 233 (år 1767) *Jõe Perti Käät*; Mellin *Jõe*; Schmidt *Joe*, ~ *jõgi* gen. *jõe* 'Fluss, Strom, Bach'; på dagödiakkt *jõci* gen. *jõ*. — Enligt ÜAN användes *jõgi* mycket gärna vid bildandet av estniska ortnamn.

Jõeranna by: *jõrañnv*. Namnets första del är identisk med föregående namn; den senare delen ~ *rand* gen. *ranna* 'Ufer, Strand, Küste'. Enligt PÉrl 220 är byns namn *Ranna*.

Jõesuu by: *jõ-zü*. Även här är namnets första del *jõgi*; den andra delen ~ *suu* 'Mund, fig. Mündung, Öffnung'.

Kabulbacke, se **Kabulnina!**

Kabulnina: *kabülninv*; Russwurm Eib I 90 *Kabulninna*. Ordets första del är tydligen estlandssvensk. Russwurm l. c. känner till en svensk motsvarighet *Kabulbacke*; jfr Freudenthal-Vendell OESvD Nuckö *kappul* 'Kapell', Odinsholm och Rågö *kaplik* id., Rågö *kappalgåd* 'kyrkogård'. På *Kabulnina* fanns förr ett svenskt kapell. Ordets andra hälft *nina* = 'vorstehendes Ende, Spitze, Landspitze'.

Kalana by: *kalànv*; EIB 1531 *Calana*; EKA, 234 (Visitationsacta 1698—1825, år 1698) *Kallanēma* kapell; Mellin *Kallana*, *Kalla Ninna*; *Каллана*. Namnets första del är *kala* 'Fisch'. Den andra delen är tydligen dagödiakktordet *nina*, som betyder 'spetsen av en halvö, en i havet utskjutande landremsa'; Wiedemann EWb *nina* 'vorstehendes Ende, Spitze, Landspitze, Landzunge'. Med hänsyn till den år 1698 uppträdande formen *Kallanēma* kan man emellertid antaga, att man i stället för *nina* även använt det nästan synonyma ordet *neem* i namnets senare del; *neem* gen. *neeme* 'Landzunge, Landspitze, Vorgebirge'. Numera är detta sistnämnda ord okänt i dagödiakkterna.

in die Gegend von *Issapöl* kam, krähte der Hahn, und er verschüttete die Steine, weshalb noch jetzt alle Felder daselbst voller Steine liegen. Zum Andenken bekam der Ort den Namen Vaterschürze [*issa-pöl*]“ (d. v. s. *isapöll*).

Som *Kalanas* tysk-svenska motsvarighet har man använt namnet *Dagerort* (Russwurm Eib I 77, 87); Freudenthal-Vendell OESvD *dagarótspigg* 'Dagöbo'. Detta namns första del är den svenska och fornskandinaviska motsvarigheten till namnet *Dagö*; på estlandssvenska Freudenthal-Vendell OESvD *dáai, dáé, dáäi, dágo* 'Dagö'; Russwurm Eib I 78. Namnets andra del är antingen av svenskt eller tyskt ursprung: Hellquist SvEtO *ort*; Kluge EtWb det tyska *Ort* 'Spitze, Ende oder Anfang, Ecke, Winkel, Rand, Platz'; på estlandssvenska Freudenthal-Vendell OESvD *ot* 'Ort', jfr även *pakkarót* 'Namn på en udde och en fyrbåk norr om Baltischport'. I fråga om namnet *Dagerort* måste man i alla fall antaga ett tyskt inflytande, då analoga konstruktioner äro vanliga just bland baltisk-tyska ortnamn, som t. ex. på Dagö *Sarwerort, Takerort*, på Ösel *Pammerort* 'Pammana' o. s. v. Det av tyskarna och synbarligen även av dagösvenskarna brukade namnet *Dagerort* är känt även bland esterna på Dagö. Den äldre generationen i Pühalepa kommer ihåg, att man förr i världen kallade deras land *Tageroti-maa*, och dagöborna för *tagerotid*. I ERKkA 932, 230 (år 1609) uppträder Kalana under namnet *Fiskiare ort*.

Kaleste by: *kalèstä*; EIB 1531 *Kallist*; PErl 217 *Kalefte*; Mellin *Kallest*; *Kaalecme* < ?**kallisten*. ~ *kallis* 'teuer, lieb'.

Kanapääksi by: *kanåbääksi, kanaäpsä*; Russwurm Eib I 91 *Kannapex*, 93 *Kannapeks, Kannapfe*; *Kananekc*, f. d. svensk, ensamt liggande gård. ~ Wiedemann EWb *kana* 'Huhn, Henne' och *pääks* gen. *pääksi* 'grosser dichter Kieferwald'.

Kauste by: *koustå*; ERKkA 932, 237 (år 1609) *Kaufstaby*; EIB 1451 *Kausto*, 1495 *Kauste*, 1616 *Kaufstaby*; Mellin *Kausta*; Russwurm Eib I 84 (år 1633, 1688) *Kaufte*, 92 *Kaufte, Koxfta, Kaufta*, 244 (år 1677) *Kaufte*, 246 (år 1685) *Kaufta*; *Kayeme*; Tiberg Sägen 18 på dagösvenska *Köusta*. Såväl den estniska som den svenska formen kan ha grundformen *kausta*. Byn har förr varit svensk. Det är svårt att säga, varifrån namnet härleder sig. Med stor tvekan skulle man kunna sammanställa det med det estniska ordet *kaust* gen. *kausta* 'Lederstreifen, Mittelstück eines Felles'; *ree-kaustad, kausta-puud* 'die oberen Seitenhölzer am Bauerschlitten (mit den Sohlen parallel laufend)'.

Keskri, numera förstörd by, som låg mellan Köpu och Oja byar. Man minns flera variationer av namnet: *keskri, keskli*,

keškla (uppgifter i AES); EIB 1531 *Kefzferküla*, 1539 *Kefzkülla*; PERl 224 *Dorf Keskri*; Schmidt *Keskri*. Den ursprungliga formen bör ha varit **keskiöverenkülä* eller *keskiöverikülä*. ~ *kesk* gen. *keske*, *kese* o. s. v. 'Mitte, Central'; *-vere* åter är en vanlig ortnamnsändelse, vid vilkens ursprung vi icke ha anledning att här närmare uppehålla oss. Enligt ÜAN finns det byar med namnet *Keskvere* även på Ösel och i Läänemaa.

Kidaste by: *kidästä*; EIB 1454, 1465 *Kidas*; Mellin *Kiddas*; bifogade karta från svensktiden *Kidas*; Russwurm Eib I 92 *Kyddas*, *Kiddas*, *Kidas*, *Kitas*, *Kiddaste*, 244 (år 1677) *Kittas*, 246 (år 1685) *Kiddas*; *Kudacme*; Tiberg Sägen 18 *Kitas*. — Ehuru byn enligt dokumentariska uppgifter alltid haft svensk befolkning, tycks dess namn likväl vara av estniskt ursprung < **kitaisten*. ~ *kida* 1. 'allerlei Faseriges, bes. Fleischfasern', *kida vötma*, *kida kraapima* 'die Haut abäsen, von den Fleischfasern befreien', 2. 'Widerhaken'. o. s. v. Som vi senare skola se, finns det på flera ställen i Reigi svenska byar med omisskännligt estniska namn. Enligt ERKKA C IV—267 finns det i själva byn en särskild plats, som bär namnet *Tohletubba meggi*, d. v. s. *tuuletubamägi* (vindrumsberget), ett estniskt namn redan på 1600-talet.

Kiduspe by: *kiduspä*; ÜAN har *Kiduspää*; EIB 1530 *Kituspeh*, 1538 *Kituspäh*, 1615 *Kitapäh*; bifogade karta har *Kidespe*; Mellin *Kiduspä*; Russwurm Eib I 97 *Kitaspä*, *Kiduspäe*. Detta namn tycks härleda sig ur de ursprungliga formerna < **kituisa* (och **kitaisa*) + *pä*. ~ *kiduma* 'kränkeln', *kidur* gen. *kidura* 'schwächlich, kränklich'; Lönnrot SRS det finska *kitu* gen. *kidun* 1. 'ngt njuggt l. knappt, nöd underkastadt, mödosamt l. besvärligt liv, ömklighet, uselhet, krasslighet, långvarig sjuklighet', 2. 'njugg, svag, krasslig'. — Kiduspe skulle alltså betyda en udde med dålig växtlighet eller med dålig jordbotten.

Kiivra by: *kivrv*, *kirv*, *kivèrv*; PERl 210 *Kiwaro*; Mellin *Kiwaro*; *Kuspa*; namnet tycks vara ett sammansatt ord, vilket första hälft kan vara dagöestn. *kivè* 'vanellus cristatus', andra hälft är *aru*, ~ Wiedemann EWb *aru* 'fruchtbares, trocken gelegenes Land, trockene Wiese'.

Kodeste by: *kodèsta*; EIB 1452 *Kofteby*, 1495 *Kätfte*, 1616 *Kotsta*; EKA 234 (år 1698) *Koift* (i byn fanns ett kapell); PERl 227 *Kotsta*; Mellin *Kotsta*; Russwurm Eib I 84 (år 1633)

Kotzta, 92 *Kotfta* o. s. v.; Schmidt *Koddaste*; *Kodecme*. Byn var på sin tid svenskspråkig, men namnet tycks likväl vara estniskt < **kotaisten*. ~ *koda* gen. *koja* 1. 'Haus, Gebäude, Vorhaus, Sommerküche der Bauern', 2. 'Haus (im Gegensatz zu *mets* [= skog])'. Från det estniska namnet ha svenskarna fått sitt *Kotst*, Freudenthal-Vendell OESvD *Kots*, *Kotst*; Tiberger Sägen 18 *Kotst*. — Russwurm Eib I 92 har felaktigt identifierat *Pickpex* (se **Pikkpääks!**) med *Kodeste*.

Koidma by: *koimv*, *koimv*; PERl 229 *Koidma* (by, ur vilken svenskarna utvandrat 1781); Russwurm Eib I 92 *Koidma*, *Koima*, *Köma*; *Koõdma*. Man kan antaga, att namnet *Koidma* består av två delar, av vilka den andra, sista naturligtvis är *maa*. Första delen kan man sammanställa med *koit* gen. *koidu* 1. 'Morgenröthe', 2. 'Abendröthe'. ÜAN upptar ganska många ortnamn med samma stam, som t. ex. *Koidu* (Järva-, Pärnu- och Tartumaa), *Koiduaru* (Tartumaa), *Koiduvalja* (Ösel).

Kopa by: *koppä*; PERl 208 *Koppa*; Mellin *Koppa*; Schmidt *Koppa*; *Konna*. ~ *kopp* gen. *kopa* 'Schale, kleines Gefäss' o. s. v.; Lönnrot SRS det finska *koppa* gen. *kopan* 'urhålkadt l.-gröpt ting, ngnting skåligt, framdelen av hufvudskålen, panna, huf, efter regn hårdnad jordyta'.

Korsbacka, se **Risti!**

Kotst, se **Kodeste!**

Kurisu by: *kurizò*; EIB 1573 *Kurißbj*; EKA, 233 (år 1732) *Kurifo Hanso Peter*; PERl 230 *Kurifo*; Mellin *Kurriso*; *Kypuco* ~ *kuris*, *kuristik*, *kurismus*, *kurist*, *kuristus*, *kuris-suu* 'Schlucht, Erdtrichter, Schlund, Abgrund, Strudel'; på dagödiakkt *kurizò* idem. En plats med samma namn finnes i Emaste: se även Pühalepa **Kuri!**

Kõpu by, nybyggarsamhälle: *köppü*; EIB 1529 *Kõppo Wacken*; PERl 222 *Kõppo*; Mellin *Kõppo*; *Kõmmo*. Orter med likalydande namn finnas på flera ställen i Pärnumaa och Viljandimaa. ~ Lönnrot SRS det finska *koppo* gen. *kopon* 'dumhufvud; fjoller, fjolla, tok, toka'. I Mustjala på Ösel finns *köppü* by (AES).

Kõpujõe by: *köppujõ*. Föregående ortnamn och *jõgi*; se **Jõe!**

Kõrgesaare nyodlarsamhälle och kommun: *kõrgəzvə*, *kõrgəzvə*; EIB 1527 *Kergefahr*, 1615 *Korgefarbj*; ERKkA 932, 231 *Korckfars-Wackan*; Mellin *Körge-Saare*. ~ *körge* 'hoch, erhaben, fig. wichtig, schwierig', *saar* gen. *saare* 'Insel, Oase, bewal-

deter Hgel im Morast, Halbinsel'. Det lågtyska *Hogenholm* (EIB 1527) och det högtyska *Hohenholm* (Mellin) ro översättningslån från estniskan. Det sistnämnda brukas även i ryskan: *Гогенгольмъ*. Enligt reigisvensken Johan Bäckman var Krgesaares dagösvenska namn *srshoe*, vilket ords första del < det estniska *saar* ''.

Laasi by: *lzi*. ~ mansnamnet *Laas*, vilket i sin tur < sv. *Lars*, det estlandssvenska *lař*. Se ven Mägiste EI *Laas*.

Laiu by: *laj*; *Лаио*. ~ *laid* gen. *laiu* 'Holm, kleine Insel, Sandbank'.

Lauka kolonisamhlle: *loukkv* ERKkA 932, 233 *Leuka Hoff* befitter *Jrgen Petz*; EIB 1573 *Lauck*; EKA, 233 (r 1728) *ein Lauckscher Baur*; Prl 230 *Lauck*; Mellin *Lauk*; Russwurm Eib I 81 (r 1564) *Loukahoff (Lauck) = Farbechshoff*; *Лаукъ*. ~ *laugas* gen. *lauka* 'Loch, Vertiefung, Wasserloch im Morast (zum Flachswweichen benutzt)', *mere-laugas* 'Vertiefung im Meere', *rist-laugas* 'Vertiefung im Morast mit schwimmenden Inseln'; p reigidialekt *locz* gen. *loukkv* 'djupt in i landet trngande vik, fjord'. Herrgrden kallades också *Petzhff* efter garen *Petz* (bifogade karta).

Leigri by: *leicri*, *leicr*. Prl 211 *Legri*; EKA, 233 (r 1728) *Legri Pert*. En sägen berättar, att jtten *Leiger* skulle ha bott i *Leigri*⁶. ~ *leiger* gen. *leigri* 'grosser, starker Mann, Riese'; *leegar* gen. *leegari*; *leikar* 'Spasmacher, Spielmann'. Angående ordets svenska härstamning se Ariste ERL 73 ff.!

Leimudd, se Limaste!

Lilbi by: *livi*; EIB 1527 *Lillipa Hans*, 1536 *Lilpe Hans*; Prl 212 *Lilbi*; Mellin *Lilliby*; Schmidt *Lilby*; Russwurm Eib I 97 *Lilbi*; *Лиљбю*. I allmänhet har man med Russwurm l. c. antagit, att *Lilbi* r av svenskt ursprung och skulle betyda 'lilla byn'. Byn har emellertid, enligt vad man vet, alltid varit bebodd av ester. I själva verket förefaller även byns namn att vara estniskt < *lill* + *pea*, ~ *lill* gen. *lille* o. s. v. 'blomma'. Den andra delen *pea*, p dagödialekt *p*, *p*,

⁶ Russwurm Eib II 273: "Bei *Leigre* auf Dag wohnte ein Riese *Leigre*, der zu Fuss von sel durch den Sund von Sla gekommen war und auch oft wieder dahin ging, seine Verwandten zu besuchen. Er kam einst an die Kirche von Keinis, steckte mit Mühe seinen Kopf in die Kirchenthr und rief: „Was ist das doch für eine Hundehtte?“ In einen Morast legte er einen grossen Stein, um trocken hindurch zu kommen“.

är en på Dagö mycket vanlig ortnamnsändelse. Enligt ÜAN finnas två *Lilbi* på Ösel, i en aldrig av svenskar bebodd trakt.

Luidja by: *luɔɔp, luɔɔ*; EIB 1528 *Ludia Thomas*, 1537 *Ludia Bertt*; Mellin *Luide*; *Лудья*. ~ *luide* gen. *luide* 'Düne, Sandhügel'; på dagödialekt *luɔɔ* gen. *luɔɔ* id. Vid byn finnas också mycket riktigt vidsträckta dyner, vilkas vidare framträngande man hindrat genom att plantera flera kilometer med alar. Som de nuvarande dialektformerna och dokumentariska uppgifter utvisa, kan namnets ursprung ha varit antingen dagödialektordet *luɔɔ* eller en med ändelsen *-ja* försedd avledning av detta ord.

Lõimaste udde: *lõimastə, lõimastõ*, udde öster om Tahkuna. Russwurm Eib I 77 och 93 uppger, att Lehtmas svenska namn är *Leimudd*. Det förefaller dock mera sannolikt, att Russwurm förväxlat två närbelägna platser, vilkas namn påminna om varandra (se *Lehtma* i Pühalepa). Det estniska *Lõimaste* torde motsvara det svenska *Leimudd*. Ehuru området ifråga ligger mellan två små fordom svenska byar, synes dock namnet vara estniskt. Lönnrot SRS det finska *loima* 'hed, sandmo', ett ord, som ingår även i finska ortnamn.

Malmas, se **Malvaste!**

Malvaste by: *malvastə*; EIB 1453 *Malmas*, 1495 *Mallmas*; PERl 227 *Malmas*; Mellin *Malmas*; Russwurm Eib I 93 *Malmas*, *Malm*; *Мальвасте*; Freudenthal-Vendell OESvD *malmas* (familjenamn i Gammalsvenskby), ~ på estlandssvenska *mal* 1. 'Sandig, jämn, skogvuxen mark', 2. 'Hed, stepp'. Ännu i våra dagar omgives Malvaste by av en skogbevuxen hed. Före år 1781 bodde svenskar i byn.

Mangu by: *maŋŋü* (äldre), *maŋcü* (nyare); *Манго*; en senare bybildning; ~ mansnamnet *Mangu*; Mägiste EI *Mango*.

Mardiantsu vik och by: *maɔɔi-aĩtsü*, likaledes nyare by; *Мардиансо*, ~ mansnamnen *Mart* gen. *Mardi* och *Ants* gen. *Antsu*. På tyska kallades Mardiantsu *Hundswiek* (Russwurm Eib I 4). Detta namn ligger till grund för det ryska *Заливъ Хундсвикъ*. *Hundswiek* är snarare av lågtyskt än av svenskt ursprung, ty på västra Dagö är det överhuvudtaget icke möjligt att spåra något märkbart svenskt inflytande, särskilt inte beträffande ortnamnen.

Margarethenhof, se **Isabella!**

Meelste by: *mēlstā*; ERKKA 932, 237 *Melis*; EIB 1451 *Melfte*, 1494 *Mälfte*, 1616 *Melis*; ERKKA CIV—2 *Melis*; Mellin *Melis*; Russwurm Eib I 84 (år 1633) *Melis*, *Mehlsde*, 93 *Melis*, *Mehls*, *Melfte*, *Meels*, *Mellis* o. s. v.; *Me.ubcme*; Tiber g Sägen 18 *Mels*. F. d. svensk by. Redan på 1600-talet uppträda vid sidan av varandra formerna *Meelste* och *Melis* ~ *Mels*, av vilka den första naturligtvis är estnisk och den andra svensk. Ehuru man på en vanlig svensk atlas finner flera liknande namn (dock av annat ursprung), som t. ex. *Melen*, *Mälaren* o. s. v. (se även Hellquist SvEtO s. v. *Mälaren*!), är det dock sannolikt, att även detta svenska bynamn är av estniskt ursprung < *mēlisten*; ~ *meel* gen. *meele* 'Sinn (Besinnung, Gesinnung, Absicht, Lust zu etwas, Vorsatz, Überlegung, Verstand, Vernunft, Gedächtniss)'. ÜAN upptar även andra ortnamn av samma stam, som t. ex. *Meeliku* (Võrumaa), *Meelva* (Läänemaa, Võrumaa); enligt MägistE EI 37 ff. har man gärna använt avledningar av *meel*, då det gällt att bilda mansnamn: *Meel*, *Meeldav*, *Meeldo*, *Meelend*, *Meeles*, *Meelik*, *Meelis*, *Meelisk*, *Meelist*, *Meelit*, *Meelits*, *Meelne* o. s. v. Möjligen har också ett sådant namn legat till grund för ifrågavarande bynamn. I närheten av *Meelste* by finnas några platser, om vilka man vet, att de ha svenska namn. ERKKA C IV—2 känner till *Lindås Backan*. Mellan byn och Kärda finns en sjö, som bär namnet *makkì järì*. Det är antagligen icke det dagöestniska dialektordet *mak* gen. *makkì* 'korf', som ligger till grund för namnet utan snarare det likalydande estlandssvenska ordet ~ Freudenthal-Vendell OESvD *makk* 1. 'Mask', 2. 'Orm'.

Metsaküla: *mettsägülv*; PERl 233 *Dorf Metsa*; Mellin *Metsakülla*. Namnets första del är *mets* gen. *metsa* 'Busch, Wald'. Samma by har det numera allmänt förekommande namnet *Metsapered* på dagödialekt *mettsäbered*; *Meuanepedъ*, ~ *pere* 'Gesindestelle, Bauergut, Gesinde, Hausgenossen, Schwarm'.

Metsapered, se **Metsaküla**!

Mudaste by: *mudästā*; EIB 1453 *Mudas*; 1496 *Mudas*; PERl 225 *Muddas*; Mellin *Mudas*; Russwurm Eib I 91 *Muddaft*, (år 1564) *Moddas*, *Muta*, 92 *Muddas*, *Moddas*, *Mudaß*, *Mutas*; *Mydaeme*; Tiber g Sägen 18 *Mötas*. F. d. svensk by. Namnet är emellertid återigen av estniskt ursprung < **mutaisten*. ~ *muda* gen. *muda*, *moa* 'Koth, Schlamm, Meeresauswurf'; *mudane* gen. *mudase* 'kothig, schlammig'; Lönnrot SRS det finska

muta gen. *mudan* 'dy, äfja, slam, gyttja, grummel, grums; mudder'.

Mustmägi, f. d. ortnamn ~ *must* gen. *musta* 'schwarz, brünett'; *mägi* gen. *mäe* 'Berg, Hügel'. Enligt Russwurm Eib I 97 var platsens svenska namn *Arnästorp*, vilket författaren översätter med 'Gesinde (Kathe) des Herdvorgebirges'. *ar-* ingår som begynnelseled i många svenska ortnamn (se Hellquist SvEtO s. v. *Arboga* och å!); namnets andra beståndsdelar äro *näs* och *torp*, vilka äro vanliga avledningsändelser i estlands-svenska ortnamn.

Mädara by: *mädärv*; Mellin *Mäddara*. Enligt ÜAN finns det en by med samma namn i Pärnumaa. Namnets första del är *mäda* gen. *mäda*, *mäa* 'Eiter, Lymphe, Fäulniss'. Ändelsen *-ra* kan vara antingen en avledningsändelse eller snarare det förkrympta andra ledet av ett sammansatt ord, det må ha varit *rahva* 'folk' eller *raja* 'gräns' eller något annat ord som börjat med *ra-*. Särskilt i ord, som varit sammansatta med *rahva*, är *-ra* mycket vanligt, som t. ex. *Antsura* = *Antsurahva*, *Mäera* = *Mäerahva*.

Mäselja by: *mäseljv*, *mäslj*; *Мяесли* < **mäjen-seljän*. Angående namnets första led se föregående namn. Det andra ledet *selg* 'Bergrücken' ha vi redan flera gånger behandlat.

Mägibe by, i ÜAN *Mägiapä*: *mägivä*; EIB 1529 *Megipe Bendt*, *Megepe Sur Peter*, 1538 *Meggipäh Bendt*, 1615 *Mäckipäh*; PERl 217 *Mägipä*; Mellin *Mäggipa*; *Мягине*. Namnets båda beståndsdelar *mägi* och *pea* ha vi redan flera gånger påträffat.

Napi by: *nappi*; PERl 233 *Napi*; Mellin *Napi*; *Hanu*. ~ *napp* gen. *napi* (även *napa*, *napu*) 1. 'Naf, Büche, Gelenkpfanne, Höhlung'; 2. 'Mundstück', *nisa-napp* (dagödiakortd) 'Brustwarze'.

Nigu samhälle; Schmidt *Niggo*. ~ Mägiste EI mansnamnet *Nigo*, *Nigu*.

Nömme by: *nömmè*; PERl 220 *Nömme*; Mellin *Nöme*; *Немме*. ~ *nömm* gen. *nömme* 'hed, kullig sandmark'; sekundärt betyder *nömm* gen. *nömmè* i de nuvarande dagödiakterna 'ljung'. Se **Nõmba** i Pühalepa!

Näckmansgrund, se **Suurrahu!**

Näkmani, se **Suurrahu!**

Näsu grund: *näzü küväd*, grund beläget mellan Kauste och Mudaste byar. Freundenthal-Vendell OESvD det estlandssvenska *näs* 'Udde'.

Ogandi by: *ogandi*; Russwurm Eib I 93 *Oggandi* ("ein früher schwedisches, jetzt ehstnisches Streugesinde"); *Oandu*; enligt Johan Bäckman på dagösvenska *oġnæs*. Namnet är av svenskt ursprung. Enligt en karta i ERKKA C IV—267 fanns på platsen för det nuvarande Ogandi by en äng, vilken kallades *Ockernäs äng*, d. v. s. *åkernäsäng*; ~ Freudenthal-Vendell OESvD det estlandssvenska *ägær, åkar, åker* o. s. v. 'åker'. Angående det sista ledet *-näs*, se föregående namn!

Ojaküla: *ojäcülv*, f. d. by; EIB 1530 *Åjakülla*, 1539 *Åjakülla*; Mellin *Ojakül*; Schmidt *Ojaküll*. ~ *oja* gen. id. 'kleiner Bach, Pfütze, Lache'.

Otste, se **Hotsta!**

Palli by: *pälli*; PERl 208 *Palli*; Mellin felaktigt *Talli*; *Палли*. Wiedemann EWb känner till flera betydelser av ordet *pall*: *päll* gen. *pälli* 1. 'Ballen, Packen, Ballen (Papier), Ball, Klumpen'; 2. 'Ball, Tanzgesellschaft'; 3. 'die Fallen, Pallern am *pällide-kašt*'; 4. 'Mistbeet, Treibebeet'. Men det troligaste är, att byns namn ursprungligen varit personnamnet *Pall* gen. *Pallu* < **palloi*, som Wiedemann tar upp l. c. I dagödiakternerna blir så diminutivändelsen *-*oi* > *-i*. En by med samma namn finnes enligt ÜAN även i Vörumaa.

Pandja by: *pañdjv*; *Пандья*. Ortnamn med samma stam äro enligt ÜAN *Pandju* (Harjumaa) och troligen även *Pandivere* (Virumaa).

Paopa by, vik och holme: *paoppə, pauppə, pauppə*; EIB 1528 *Papo* by, 1536 *Papa Wacken*, 1615 *Paonpäbby*; bifogade karta från svensktiden *Padenpo*; PERl 203 *Paopä*; Mellin *Paopä, Papalaid*; *Паоне* < **padonpä*. ~ *padu* gen. *pau* (med nuvarande rättskrivning *pao*) 'Niederung, feuchtes Land', 2. 'niedrige kleine Insel, Holm.' Den andra delen = *pea*, på dagödiakkt *pâ* och *pê*. I ÜAN finnas avledningar av *padu* på flera håll i de olika landskapen.

Petzhof, se **Lauka!**

Pihla by: *pihlä*; EIB 1527 *Pyhlas by*, 1536 *Pylas*; PERl 213 *Pihla*; Mellin *Pihla* och *Pihla Kirrik* 'Reigi kyrka'. Russwurm Eib I 92; *Пихла*. ~ *pihl* gen. *pihle* 'Eberesche, Vogelbeerbaum (Sorbus Aucuparia)', på dagödiakkt *pihl* gen. *pihlä*. I byn fanns på sin tid även ett mindre antal svenskar; Pihla by hörde ju till samma kyrkokommun som Rootsiküla. Större delen av byn har dock alltid haft estnisk befolkning. Om de forna svenska

invånarna vittnar bl. a. ortnamnet *Klämmi* gård ~ det estlands-svenska Freudenthal-Vendell OESvD *klämm* 1. 'Klyka', 2. 'Slunga'; av svenskt ursprung synes också *Käärniit* vara; AES *kâsnit*, *kêrsnit*.

Pikkpääks, ensamt liggande gård: *pikpääks*; ERKkA 932, 237 (år 1609) *Pickpex* — på gården levde en svensk, *Bertell Matzßon*; Russwurm Eib I 92 *Pickpex*, *Pickos*. ~ *pikk* (~ *pitk*) 'lang, langwierig, anhaltend, langsam'; *pääks* 'grosser dichter Kieferwald'.

Poama by: *pòamv*, *pyàm*v; ERKkA 932, 231 (år 1609) *Pungam Endrich*; EIB 1529 *Pungemah*, 1537 *Pungamah*; EKA, 233 (år 1750) *Pungama*; PErL 207 *Pungama*; Mellin har felaktigt *Tungama*; *Поама*. Det förefaller som om i detta namn ett -*ññ*-försvunnit, liksom fallet är i några byar i Käina, där de äldre invånarna använda formerna *sâid*, *kiäd*, i stället för *säññid*, *kiññä*_d, vilka brukas av den äldre generationen i de andra byarna på Dagö. Namnformerna med -*ng* antyda uttalet *puññamä*. Också i detta ord måste på sin tid en nasalering ha trätt i stället för den velarpalatala geminaten. Längre fram har också nasaleringen försvunnit och kvar stod diftongen *oa*. ~ *puñg* gen. *puñña* (d. v. s. *puñg* gen. *puññä*) 'Hervorragendes, Rundliches (Knolle, Knospe, Knauf, Knopf, Beule u. s. w.)'. Namnets andra del är naturligtvis *maa*.

Puski küla: *puškj*, *puškä*; ERKkA 932, 231 (år 1609) *Busk Simon*; EIB 1529 *Puskj*, 1537 *Puszkij*, *Pußkj*; PErL 209 *Puski*; Mellin *Puski*; Russwurm Eib I 97 "Deutlicher weifen *Buskis* oder *Busch*, *Buschdorf*, jetzt *Puskis* . . . auf schwedischen Ursprung hin"; *Пуску*. — Namnet på denna by, som av dokumentariska uppgifter att döma alltid varit estnisk, är synbarligen av svenskt ursprung och hör samman med *Buskas*-delen av den forna byn Reigi — *buskas*. Den svenska byn Reigi var nämligen delad i två delar: *Backby* och *Buskby* eller *Buskas* (Russwurm Eib I 86). På den tid, då det ännu inte förekom några omnibuslinjer på Dagö, så att det kunde finnas grindar mellan byarna, bar en grind i Rootsiküla namnet *Puski värav* (Puski grind) En av de sista svenskarna i Reigi, Johan Bäckman, mindes bl. a., att innan svenskarna utvandrat ur Reigi by, funnos där gårdarna *buskas*, *fin*, *raßas*, *harbo*. *Buskas* har alltså varit ett ganska vanligt namn bland dagösvenskarna. Freudenthal-Vendell OESvD *büsk* 'Buske', *Büskas* 'Hemmansnamn (Gammal-

svenskby)'. Hur detta svenska namn kunnat finna vägen långt bort från svensk bygd till en av ester bebodd trakt, kan förklaras endast på så sätt, att någon svensk man eller svensk familj från *Buskas*-delen i Reigi by eller från någon gård med namnet *Buskas* därstädes slagit sig ned på platsen för det nuvarande Puski by och givit byn dess namn. Som vi redan påpekat i samband med Kukka och Paluküla byar i Pühalepa, så levde på 1600-talet flera svenska bönder i dessa byar. I urkunderna påträffar man enstaka svenskar också i andra byar på Dagö. Också under senare tider ha speciellt svenskar från Kärda slagit sig ner bland esterna. Så anse sig t. ex. några familjer i Kerema och Sääre byar i Pühalepa vara svenskar. I Sääre by har en sådan familj även ett svenskt namn *Oobak* = *Åback*. Till slut må nämnas, att det i Puski by finnes en gård med namnet *Klämmi*, AES *klämmi*, liksom i Pihla by. Angående detta namns svenska ursprung se **Pihla!**

Pärnaku by (eller rättare gårdar): AES *pärnaco*. Enligt befolkningens utsago var namnets äldre form *Pärna-augu*. Det är dock mera sannolikt, att namnet utvecklats ur formen **pärnäkko* 'lindskog', ~ *pärn* gen. *pärna* 'alte Linde (*Tilia parvifolia*)'.

Ranna, se **Jöeranna!**

Reigi socken, nyodlarsamhälle, församling, f. d. by: *reigi*; Mellin *Röiki M.* (= *möis*), *Rötks*; Russwurm Eib I 90 *Röcke*, *Rokie*, *Rockeby*, *Reckz*, *Raika*, *Röckis*, *Reucke*, *Reucks*, *Reck*, *Roykell*, *Raucke* o. s. v.; 92 *Röicks*, byn bestod utom centrum av två delar *Backby* och *Buskby*; *Peucko*. Redan Russwurm Eib I 90 har påpekat, att *Reigi* är samma ord som det rikssvenska *rök*; ~ Freudenthal-Vendell OESvD *räik* 'Rök'; på reigisvenska *ræiğ*. På de sista dagösvenskarnas språk lyder namnet *ræiğe*, vilket härleder sig ur det fornsvenska < **reykja*. Se även Tiberg Sägén 14; Ariste EK 1935, 11 ff!

Som sockennamn användes *Reigi* förr huvudsakligen av svenskarna. Esterna använde vanligen benämningarna *Pihla* kyrka och *Pihla* socken efter den invid kyrkan belägna byn *Pihla*.

Av platser i närheten av Reigi, vilka ha svenska namn, må nämnas grundet *Kalkun-kuiv* = *kalkkõn-kuiv*, ~ på dagösvenska **kalköur*; ~ Freudenthal-Vendell *Kalk* 'Kalk'; på Dagö *öur* 'grus, ör', på Nuckö-Ormsö *aur* 1. 'grus', 2. 'sten-

grund'. Det nuvarande estniska namnet härleder sig ur den angivna formen. Denna etymologi bestyrkes f. ö. av det förhållandet, att grundet vid sidan av här angivna namn även kallas *lubjä rahü*, vilket är en direkt översättning av *kalkör*. Det *Kalkgrund*, som Schmidt nämner, är tydligen samma grund.

Riigma gård: *ričmv*; Mellin *Rigma* < ?*ričimā*; ~ *riik* gen. *riigi* 'Reich, Staat'.

Risti by på gränsen mellan Pühalepa och Reigi samt Risti berg: *rištī*; Russwurm Eib II 87 *Ristimäggi*, på svenska *Korsbacka*. På denna plats lära en gång två mötande brudföljen ha drabbat ihop, med den påföljd att bägge brudgummarna blevo ihjälslagna⁷. Till minne av denna händelse bruka många av dem, som för första gången gå förbi platsen, ställa ett litet träkors på kullen. — Platsen har antagligen i likhet med många andra estniska orter, fått sitt namn efter ett kors, som rests där under den katolska tiden. ~ *rist* gen. *risti* 'kors'.

Ristna udde, fyr: *rištvo*; PERl 218 *Dorf Rījtna*; Mellin *Rīstna*; *Ручна*. < **risti-nenä*. ~ *rist* 'Kreuz', *nina* 'vorstehendes Ende, Spitze, Landspitze, Landzunge'. Vad betydelsen beträffar, se **Risti**!

Rootsiküla: *rõttisüla*; Russwurm Eib I 97 *Rotzby*. Den sista by i Reigi, där det ännu finns ett par människor, som förstå svenska. Det nuvarande namnet är inte gammalt. Det estniska *Rootsiküla* och det svenska *svenskbyen* ha uppstått först efter det, att en mängd reigibor utvandrat och denna by blev den enda svenskbyn. PERl 328 kallar byn "*Das Dorf Roicks*". Byns förra namn var *Reigi*, på svenska *ræige*.

I Rootsiküla finnes en hel rad estniska ortnamn, som äro av svenskt ursprung, såsom *Mikaste* < *miğas*, *Puski ots* < *buskas endan*, *Nupaki* < *nođbak*, *noṭbak*, *Tebaki* < *dævak*, *Ulaste* < *olas* och många andra.

⁷ Russwurm, Eib II 287, har om denna sägen följande att förtälja: "An dieser Stelle nämlich begegnete vor langer Zeit ein ehstnischer Brautzug, der von Pühalep kam, einem schwedischen, der sich von Röicks nach Kertell begeben wollte. Da ein Brautzug ungern ausweicht oder sich unterbrechen lässt, so entstand ein Streit, der endlich in einen blutigen Kampf überging, in welchem die beiden Bräutigame, die damals noch Degen trugen, sich gegenseitig durchbohrten".

Sant-Andruse berg: *sant'-ańdrůzǎ*; Russwurm Eib I 8 *Andreasberg*, 16 *St.-Andreas-Berg*, 90 *Santalusberg*; Schmidt *St. Andrus*. Det andra ledet i detta namn är det västestniska mansnamnet *Andrus* (Mägiste El). Det i första ledet förekommande *Sant* < lat. *sanctus* eller det lågtyska *sante* har här bevarat sin ursprungliga betydelse. I nuvarande språkbruk har detta ord en annan betydelse, ~ *sańt* gen. *sańdi* 1. 'schlecht, schlimm, elend, gebrechlich, krüppelhaft, Krüppel'; 2. 'arm, ärmlich, kümmerlich, Bettler'. Samma ortnamn äro tydligen *Sant-Hannuse* eller *Hannu mägi*; Hupel TN III 580 *Johannisberg* = *Sankt hannusfe mäggi*; Mellin *St. Hanusse Mäggi*; Russwurm Eib I 91 (år 1709) *St. Hannoje Meggi*; AES *añnu mägi*. ~ Mägiste El mansnamnet *Hannus* och *Hann*. — En folklig tradition berättar, att uppe på berget fanns ett kapell, på vilket prästen satte eld, då han inte gitte gå dit för att predika (se även Russwurm o. c. 90!).

Sigala by: *sicǎlv*; EIB 1619 *Siegaleid*; PErI 225 *Sigala*; Mellin *Siggala*; Russwurm Eib I 77 *Siggaled*, 92 *Siggala*, *Siggalaidd* (var 1728 svensk by); EKA, 233 (år 1770) *Siggala Paddo*; *Curana*; på dagösvenska *Sigaleet*. Namnet är ett sammansatt ord, av vilket den första delen är *siga* 'svin' och den andra *laid* 'holme'.

Suurjärve by. I EIB 1573 förekommer *Surgerby*. ~ *suur* gen. *suure* 'gross, erwachsen'; *jǎrv* gen. *jǎrve* 'Landsee, aufgestautes Wasser'.

Suurrahu: *sūr-rahū*, ett av sjömännen mycket fruktat grund nordväst om Dagö. Skärets estniska namn består naturligtvis av *suur* + *rahu*. På svenska och tyska kallades grundet: Russwurm Eib I 6 *Neckmannsgrund*; Freudenthal-Vendell OESvD *näckmansgrunn* 'Namn på ett stort, farligt grund i hafvet n. v. om Dagö'. Ur den sistnämnda — estlands-svenska — formen härstammar det estniska *Näkmani*. Om grundet handla många folksägner. Se härom bl. a. Russwurm, *Sagen aus Hapsal, der Wiek, Ösel und Runö, Reval* 1861, s. 51!

Simpernäs, se **Tahkuna!**

Suurepsi by: *sūrēpsī*; EKA, 233 (år 1739) *Surepeksi Matso Mats*; PErI 234 *Surepex*; Mellin *Suripeks*; *Cypence* < *suur* och *pääks*. Båda leden äro vanliga i ortnamn på Dagö, ~ *pääks* gen. *pääksi* 'grosser dichter Kieferwald'.

Suurepõllu f. d. samhälle; EIB 1615 *Surepolld* < *suur* och *põld*, ~ *põld* 'Feld, Acker'.

Suureranna by: *sürerañnv*; Mellin *Surranna* < *suur* + *rand*, ~ *rand* gen. *ranna* 'Ufer, Strand, Küste'.

Svenskby, se **Rootsiküla!**

Sårshovet, se **Kõrgesaare!**

Sülluste by: *süllustä*; EKA, 233 (år 1742) *Süllokesti Pert*; PERl 209 *Sillokefte*, Mellin *Sillokässi*; *Сулыеме* < **sildoikkai-sten*, en diminutivavledning av ordet *sild*; ~ *sild* gen. *silla* 'Brücke, Knütteldamm, unterhaltener Weg', på dagödialekt *süld* idem.

Tahkuna by och fyr: *tañkõnv*; ERKkA 932, 238 *Tacknem*; EIB 1494 *Takna*, 1616 *Tacknamby*; Russwurm Eib I 77 *Tahkonaninna*, 93 *Tackana*, *Tackanaby*, *Tacknem*, *Tackne*, *Tackens*, *Tacknemby*, 244 (år 1677) *Taknemb*; Mellin *Takkona nina*, *Takkona*; *Таккона*. Denna uddes namn har ändelsen *-na* < *nina*, liksom i så många andra redan nämnda fall. Namnets första del ~ *tahk* gen. *tahu* 'liegender Schliefsstein (von gelbem Sandstein)'. ÜAN upptar bland orter med samma namn *Tahku* by i Paslepa och Tahkuranna kommun och även *Tahkuranna* själv. Från början synes *Tahk* såsom beståndsdel i ortnamn ha utmärkt den plats, varifrån man fick sandsten. — Namnet *Tahkunas* dagösvenska motsvarighet *tañne* (Tiberg Sägen 18) och ormsöspråkets *Takne* äro synbarligen av estniskt ursprung. Den gamla svenska benämningen var *Simpernäs*; Russwurm Eib I 77 *Simpernäs*, *Sempernäs*, *Sybrichnes*; Mellin *Vorgebirge Simpernäs*; bifogade karta *Takerort* eller *Superneft*. Det svenska namnets ursprung är det estlandssvenska *simp* 'simpa, cottus' (Freudenthal-Vendell OESvD). — Det andra svenska namnet *Takerorts* begynnelseled härleder sig naturligtvis ur det estniska *Tahk-*.

Takerort, se **Tahkuna!**

Tammistu by: *tañmistõ*, *tañmistä*; PERl 219 *Tamifto*; Mellin *Tammist*; *Таммисте*. Namnet är antingen ett substantiv med ändelsen *-sto* eller gen. pl. av ordet *tamm* 'ek'.

Tiharu by: *tiharõ*; PERl 216 *Tiharo*; Mellin *Tiggara*; Schmidt *Tihar*. Enligt en i AES upptecknad folktradition skulle stället ha fått sitt namn däray, att här funnos flera vägskal (på estniska *teeharu*). Det är emellertid troligast, att *Tiharu* hör samman med det i samma socken befintliga *Tihu-*

mets och med de platser i Käina, vilka bära namnet *Tihu*. Namnet ifråga skulle alltså vara ett sammansatt ord < *tihu* och *aru*, ~ *tihu* gen. id. 'Dickicht, dichtes Gebüsch, dicht stehendes Getreide', *metsa tihud* 'dicht verwachsene Stellen im Walde'; *aru* gen. id. 'fruchtbares, trocken gelegenes Land, trockene Wiese'.

Tihumetsa gård: *tihumetsa*; se föregående!

Tornimägi: *tořnimäci*; Mellin *Torni Mäggi*; Russwurm Eib I 16 har platsens tyska namn *Thurm-Berg*. Ett på berget beläget fyr torn har givit platsen dess namn. ~ *tořn* gen. *tořni* 'Thurm, (thurmförmiges) Seezeichen'.

Tauru gård: *türü*, f. d. by; PERl 217 *Dorf Turo*; Mellin *Turo*; Дб. *Турпу*. ?-oi-diminutiv av ordet *tuur* gen. *tuura* 'Brecheisen mit hölzernem Stiele, Harpune, Lanze, Eispiké'.

Ulaste, f. d. svensk gård; Russwurm Eib I 91, 93 *Ullast*. Namnet leder sitt ursprung från det estlandssvenska *olas*, vilket är ett vanligt ortnamn, avlett ur mansnamnet *Ola*, *Olav* (Hellquist SvEtO s. v. *Olof*).

Veski gård, f. d. by: *veski*; PERl 207 *Dorf Weski*; Дб. *Becku*. ~ *veski* gen. *veski* 'Mühle'.

Vestrus, f. d. svensk gård; Russwurm Eib I 91, 93 *Westrus*; en avledning av det estlandssvenska ord, vilket motsvaras av det rikssvenska *väster*; Freudenthal-Vendell OESvD det estlandssvenska *västa* subst., adj., adv. 'väster, västlig' o. s. v.

Viita by: *vittv*; Schmidt *Wita*; *Biüma*; ~ det forna dagömansnamnet *vīdaz* gen. *vittv*; Mägiste EI 51 *Viidas* gen. *Viidase*, *Viidu* o. s. v. I AES finnes under den avdelning, som upp tar ortnamnen i Reigi, antecknat, att denna bys grundare hette *Viidas*.

Vilimaa by: *villmv*; AES *villima*; ERKkA 932, 231 *Willeme Larß*; PERl 216 *Willima*; Mellin *Willima*. ~ *vili* gen. *vilja* 'Frucht, Feldfrucht' ja *maa*.

Villamaa by: *villämv*; EIB 1528 *Willemah Sim*, 1537 *Willamas*, *Willamah Siem*; PERl 208 *Willama*; Mellin *Willama*; *Виллама*. ~ *vill* gen. *villa* 'Fliess', pl. *villad* 'Wolle, Fasern'. Enligt ÜAN finnas ortnamn, som börja på *Villa-*, i flera olika landskap.

Ülendi by: *ülendv*; AES även *ülelde*; EIB 1529 *Üllepeldo Jürgen*, 1538 *Vllepoldo Jürgen*; PERl 225 *Üllepöllö*; EKA, 233 (år 1795) *Üllapollo Andrusse Kerfti*; Mellin *Üllepöld*. I AES

finner man en folklig tradition, enligt vilken det under den svenska tiden har funnits ett *Üliküla*, vars åkrar bevarats under namnet *ülipõlv* hörande till Isabella herrgård. Det är samma namn, som den nuvarande byn har; den ursprungliga formen torde ha varit **ülipeldon*. ~ Wiedemann EWb *üli* gen. *üle* 'Oberes'; *põld* 'Feld, Acker'. Enligt ÜAN ingår *üle-* tämligen ofta som beståndsdel i ortnamn. — Det *n*, som den nuvarande namnformen *Ülendi* uppvisar, har uppstått genom dissimilation.

Vid studiet av de estniska namnen i föregående förteckning över ortnamnen i Pühalepa och Reigi är det intressant att lägga märke till, efter vilka principer namngivningen skett. Man observerar då främst, att de geologiska eller topografiska faktorerna varit av stor betydelse. Efter läget ha följande orter fått sina namn: *Alaküla*, *Alatu*, *Harju*, *Lõpe*, *Partsi* (Pühalepa), *Alangu*, *Keskri* och *Ülendi* (Reigi). Vid sidan av den geologiska beskaffenheten kan även något annat geografiskt särdrag ha varit en bestämmande faktor vid namngivningen av byarna eller de övriga lokala enheterna, som t. ex. i följande fall: *Aruküla*, *Harilaid*, *Hellamaa*, *?Heltermaa*, *Kerema*, *Kukka*, *Kuri*, *Kõverlaid*, *Loja*, *Määvli*, *Nõmba*, *Paluküla*, *Soonlepa* (Pühalepa), *Harapääksi*, *Kurisu*, *Kopa*, *Lauka*, *Lõimaste*, *Mäeselja*, *Mägibe*, *Napi*, *Nõmme*, *Paopa* (Reigi). Markens utseende eller beskaffenhet har givit namn åt *Kõrgerahu* = *Kõrgelaid*, *Sopa*, *Vissu* (Pühalepa) och *Hirmuste*, *Kidaste*, *Kiduspe*, *Kiivra*, *Kõrgesaare*, *Mudaste*, *Mädara* (Reigi). Ur jämförelsen mellan platsernas inbördes storleksförhållanden ha framgått: *Suuremõisa*, *Suuresadama*, *Veoma* (Pühalepa), *?Isapõllu*, *Suurjärve*, *Suurrahu*, *Suurepsi*, *Suurepõllu*, *Suureranna* (Reigi). — Den namntyp, som företrädes av denna grupp, förekom redan ganska tidigt och lever alltjämt kvar.

En annan grupp utgöra de platser, som fått namn efter vattendragen och deras omgivning: *Joandi*, *Randvere*, *Salinõmme*, *Sääre* (Pühalepa), *?Habalõuka*, *Jõe*, *Jõeranna* (och andra ortnamn med avledningsändelsen *rand*), *Jõesuu*, *Laiu*, *Lauka*, *Luidja*, *Ojaküla*, *Suurjärve* (Reigi). Till denna grupp höra såväl äldre som nyare namn, och än idag har denna typ av namn stor livskraft. På Dagö äro dock de namn, som anknyta till vattendragen, färre än man skulle vänta med tanke på öns

långa kuststräcka. Förklaringen till detta förhållande måste tydligen sökas i öns nästan fullständiga brist på mera betydande vattendrag.

Som en kontrast till föregående grupp framstå de namn, som anknyta till växtligheten och de ord, som stå i samband därmed. Hit höra en stor mängd namn av alla slag såsom: *?Hagaste, Hausma, Heinlaid, ?Heltermaa, Kadaka, Kassari, ?Kõlunõmme, Lehtma, Lepistu, Löbembe, Reikama, Saarnaku, Tammela, Vahtrepa, Õespe, Õunaku* (Pühalepa), *Lilbi, Metsaküla, Pihla, Pikkpääks* (och flera andra namn, som sluta på *pääks*), *Poama, Pärnaku, Tammistu, Tiharu, Tihumetsa* (Reigi).

Till de från naturens område hämtade namnen kan man också räkna *Kiviselja* (Pühalepa).

I likhet med landskapets karaktär och floran har också faunan haft stor betydelse som namnskapande faktor. Fåglar, fiskar och andra djur ha givit namn åt: *Ahelaid, Hanikatsi, Hilleste, Kakra* holme, *Sarve, Tikka, Vareslaid, Vohi, Värsu* (Pühalepa), *Kalana, Kanapääksi, Sigala* (Reigi). Till denna lik- som till föregående grupp höra såväl äldre som nyare namn.

En hel rad av företrädesvis äldre ortnamn härleda sig ur mansnamn eller benämningar på något för människan kännetecknande drag: *Eerika, Hinsu, Höralaid, ?Krabi, ?Undama* (Pühalepa), *Heigi, Henni, Härmi, Jaaniku, ?Kõpu, Laasi, Leigri, Mangu, Mardiantsu, Meelste, Palli, Viita* (Reigi). På Dagö användas numera icke personnamn vid bildandet av ortnamn. Ett undantag utgöra gårdarna, vilka mycket ofta få namn efter sina förra ägare. Om många gamla byar vet man, att de uppstått kring en enstaka gård, vars ägare givit namn åt denna och därmed åt byn.

Om samhällsbildning och människornas inbördes förbindelser tala namnen: *Hanikatsi, Kaevatsi, Kaibaldi, Silluste, Suitsu, Tempa, Valibe* (Pühalepa), *Kodeste, Sülluste, Tareste, Tornimägi, Tubala, Veski* (Reigi).

Om den med samhället förbundna administrativa ordningen vittna: *Raja, ?Sakla* (Pühalepa) och *?Riigma* (Reigi).

Namnet *Isabella* (Reigi) antyder möjligen ett släktskapsförhållande.

Till slut finns det flera namn, som tala om mänskligt arbete och mänskliga sysselsättningar, såsom fiske, åkerbruk, boskapskötsel o. s. v.: *Määvli, Puliste, Villivalla* (Pühalepa), *Isabella, Suurepõllu, Tuuru, Vilimaa, Villamaa* (Reigi).

En intressant grupp för sig bilda namn med mytologiskt och religiöst innehåll: *Hiisaare*, *Pühalepa* (Pühalepa), *Risti*, *Ristna*, *Sant-Andruse* (Reigi).

Pejorativ karaktär har *Rambi rahu* (Pühalepa).

Det finns ännu en mängd ord, vilkas estniska ursprung är otvivelaktigt, men vilkas härledning det icke är möjligt att klarlägga, eller vilka endast med stor tvekan kunna sammanställas med något fonetiskt närstående ord. Hit höra: *Heilu*, *Varsta* (Pühalepa), *Heiste*, *Hotsta*, *Kauste*, *Pandja* (Reigi).

Innan vi övergå till dagönamnens intressantaste kapitel — det som handlar om de svenska namnen — måste vi också i korthet nämna, att det på ön även finnes några namn av rent tyskt ursprung. Större delen av dessa namn ha aldrig använts av urinvånarna, esterna och svenskarna, ehuru man till några av dem känner lågtyska motsvarigheter, som t. o. m. äro äldre: *Gürgensburg* (= Valibe), *Krugholm* (= Köverlaid), *Grossenhof* (= Suuremõisa), *Tiefenhafen*, *Tewenhawen* (= Suuresadama) (Pühalepa) och *Bekhof* (= ? Ojaküla), *Hohenholm* (= Kõrgesaare), *Hundswiek* (= Mardiantsu vik), *Margarethenhof* (= Isabella), *Petzhof* (= Lauka). Som av de uppräknade namnen framgår, äro de tyska benämningarna i allmänhet namn på herrgårdar. På Dagö liksom i det övriga Estland voro ju godsägarna till största delen tyskar. Det är alltså icke underligt, att tyska namn användes i dessa tyska centra åtminstone av tyskarna själva. Man lägge märke till, att de mest kända tyska namnen *Grossenhof* och *Hohenholm* tydligen äro översättningar av estniska namn. — Endast två namn med tyskt ursprung ha funnit väg till esterna, nämligen *Kroogi* (Pühalepa) och *Hüti* (Reigi).

I denna översikt av namntyperna ha vi mest uppehållit oss vid namnens begynnelseled och de sammansatta namnens första komponent. Den andra komponenten har i allmänhet gått samma väg som den första. Vi nöja oss med att påpeka, att några ord visat sig särskilt användbara vid bildandet av ortnamnsändelser såsom *pea~pää*, *selg*, *nina*. Jämförelsevis stort är även det antal ortnamn, som sluta på genitiven *-ste*.

På det hela taget kan man knappast säga, att ortnamnen på Dagö ur ljud- och bebyggelsehistorisk synpunkt erbjuda så mycket av intresse, som namnen på de platser, där den fasta bebyggelsen är uråldrig. Vad särskilt ortnamnen i Pühalepa

och Reigi beträffar, är det ofta svårt att av dem draga några slutsatser om varifrån Dagö koloniserats. Om överensstämmelsen mellan ortnamnen på Dagö och Ösel se nedan.

Intressantare och samtidigt mycket lärorikt är det att jämföra de svenska ortnamnen i Pühalepa och Reigi med de estniska. Liksom flerstädes i nordvästra Estland, där ester och svenskar levat sida vid sida, kan man på Dagö lägga märke till, hur samma plats av vardera folket benämnes med helt olika namn, t. ex. *Suuresadama* — *Djuphamn*, *Harilaid* — *Gräsö*, *Kadaka* — *Uxholm* (d. v. s. *Oxholm*) (Pühalepa), *Mustmägi* — *Arnästorps*, *Kalana* — *Dagerort*, *Fiskiareort*, *Suurrahu* — *Näckmansgrund*, *Tahkuna* — *Simpernäs* (Reigi) o. s. v. Omvänt har ibland en plats samma namn hos de båda folken: *Heinlaid* — *Heiholm* (d. v. s. *Höholm*) (Pühalepa), *Risti* — *Korsbacka*, *Rootsiküla* — *Svenskbyn* (Reigi). Vad beträffar denna sista grupp av namn, är det icke möjligt att avgöra, vilken benämning som är den ursprungliga, och vilken som lånats från det andra folket, liksom man i de fall, där namnen äro artschilda, inte kan påvisa, vilket av de båda namnen som är äldst. Annorlunda ställer sig saken, när det ena folket har lånat namnet från det andra. I dylika fall måste man naturligtvis antaga, att långgivaren är den, som från början brukat namnet. Från svenskarna ha esterna fått ?*Krabi*, *Krossa*, *Kärdla*, *Prähla*, (Pühalepa), *Kabulnina*, *Malvaste*, *Näkmani*, *Näsu*, *Ogandi*, *Puski*, *Reigi*, *Ulaste* (Reigi) och ännu några andra namn av mindre betydelse. Följande svenska ortnamn äro däremot av estniskt ursprung: *Tarrist* (Pühalepa), *Kitas*, ?*Köust*, *Kotst*, *Koidma*, *Mels*, *Motas*, *Takne* (~ *Takerort*) (Reigi). Till samma grupp höra även *Heiholm*, *Leftledudd*, *Storhovet*, *Särshovet*, *Leimudd* och andra mera betydelselösa namn.

Såsom av föregående namnförklaringar framgått, har på de platser, vilkas nuvarande estniska namn härleda sig ur ursprungligen svenska former, också bött svenskar, ehuru vi icke äga dokumentariskt styrkta uppgifter om varje bys eller gårds nationalitet. Man kan emellertid vid ett studium av namnen icke undgå att lägga märke till, att icke alla svenska byar haft svenska namn. Att en del svenska byar ha svenska och andra estniska namn är dock ingen tillfällighet, utan den skenbara nyckfullheten behärskas av en viss lagbundenhet. Vi veta till att börja med, att de svenska byarna i de oändliga processerna mellan godsherrarna och de fria svenska bönderna ofta inde-

lades i två grupper. Till den ena hörde Reigi och Kärkla, de s. k. moderbyarna, till den andra de små byarna och ensamt liggande gårdarna, vilkas rättigheter man icke ville erkänna, då de ansågos ha uppstått utanför det område, som berördes av de svenskarna tillerkända privilegierna. Med ett ord — de små byarna ansågos inte höra till svenskt område. Vid sidan om dokumenten vittna även ortnamnen om att en dylik uppdelning av byarna i två grupper var historiskt berättigad. Reigi och Kärkla hade av gammalt varit svenska samhällen med svenska rättigheter. Vi ha ingen anledning att antaga, att det någonsin bott ester i dessa byar, innan svenskarna kommo dit. Troligt är, att svenska kolonister med sina skepp landat vid två platser, som erbjödo lämpliga hamnar, och funnit dessa platser obebodda. Då med tiden moderbyarnas befolkning tillväxte så kraftigt, att alla inte kunde livnära sig inom byns område, måste en del familjer utvandra och slå sig ner antingen i de dittills obebodda skogarna eller bland esterna, som bebodde öns södra och västra delar. En sådan utvandring ägde rum i en aldrig sinande ström. I slutet av 1600-talet fanns, som redan nämnts, många svenskar bland bönderna i Kukka och Paluküla byar i Pühalepa. Vid samma tidpunkt stöter man även annorstädes på enstaka svenska namn bland esterna. Det förhållandet, att större delen av de svenska småbyarna ha estniska namn, synes tyda på att dessa områden tillhört esterna, innan svenskarna slog sig ner där. På platsen för dessa små byar kan ha funnits en gles estnisk bebyggelse, som snart uppgick i den nya omgivningen. Orsaken till de båda folkens sammansmältning kan ha varit svenskarnas bättre läge. Det är inte heller omöjligt, att svenskarna likväl voro de första invånarna i dessa små byar. De områden, där byarna sedan uppstodo, kunna då ha tjänstgjort som något slags uppland åt esterna, dit dessa gingo för att jaga i skogarna eller fiska vid kusterna. Ortnamnen bevisa i alla händelser, att området mellan Kärkla och Reigi måste ha tillhört en estnisk inflytelsesfär, innan det kom i svenskarnas ägo.

Som svenska byar anses allmänt utom Kärkla och Reigi även följande småbyar: *Kidaste, Mudaste, Kauste, Kodeste, Sigala, Pihla, Koidma, Meelste, Malwaste, Tahkuna, Tarest, Pikkpääksi, Kanapääksi, Ogandi*. Svenska voro också de ensamt liggande gårdarna *Ulaste* och *Vestrus* (se Russwurm Eib I

92 ff.) En undersökning av ortnamnen ger emellertid vid handen, att även *Krossa* och *Prähla* i närheten av Kärdla varit svenska boplatser. Båda ställena ligga på endast ett par kilometers avstånd från Kärdla. Vad Reigi beträffar, måste man antaga, att det sydväst därom, utanför svenskarnas egentliga område, funnits en ensam svensk gård eller en liten by i *Puski*.

Vid en jämförelse mellan ortnamnen i de forna svenskbygderna å ena sidan på Dagö och å den andra på Nuckö, i Vik (Läänemaa) och Kors (Risti), lägger man märke till en bestämd skillnad. På Dagö äro ytterst få namn på gårdar, skogar, fält, floder o. s. v. av svenskt ursprung. På fastlandet är det ofta så, att man utan grundligare undersökning kan känna igen en f. d. svensk by just på namnen på de smärre lokaliteterna. Skillnaden mellan Dagö och fastlandet i detta hänseende kan förklaras med de båda trakternas olikartade historia. På fastlandet har svenskhetens försvinnande försiggått omärkligt, i små etapper. Börjande med en enda familj har byn långsamt bytt nationalitet. Då nationalitetsförändringen icke skedde plötsligt, ha allehanda gamla svenska traditioner kunnat leva kvar bland den estniskspråkiga befolkningen. Bl. a. ha också de gamla namnen på de mindre lokaliteterna bevarats (naturligtvis i estniserad form). Dagösvenskarnas försvinnande skedde på ett helt annat sätt. År 1781 utvandrade av ungefär 1500 svenskar över 1000. Reigi huvudby och alla småbyarna mellan Kärdla och Reigi blevo fullständigt övergivna. De gamla invånarna ersattes av ester, vilka saknade alla svenska traditioner. Större delen av ortnamnen undergick därför en revolutionsartad förändring. De enda namn, som bevarades, voro namnen på de större enheterna, som t. ex. byarna, ty de voro kända även utanför svenskbygden bland esterna. Ett bevis för de här skildrade förhållandenas trovärdighet utgör Rootsiküla i Reigi. I denna by, som var kyrkby, stannade svenskarna kvar. Här försiggick estniseringen så småningom; dess fullständiga genomförande sker just i våra dagar. Här har den svenska traditionen liksom på fastlandet gått i arv från svenskspråkiga föräldrar till estniskspråkiga barn. Därför finns det också ännu idag i Rootsiküla namn på gårdar, fält, grindar o. s. v., som äro av svenskt ursprung. Hela befolkningen i Rootsiküla skiljer sig i alla avseenden från omgivningen. Språket har här egenheter ifråga om uttal och

ordförråd, som icke påträffas annorstädes, man firar här speciella bemärkelsedagar och har egna kulinariska traditioner. — I Kärdla ha icke bevarats så många svenska särdrag som i Rootsiküla, vilket återigen torde få skrivas på utvandringens konto. Då i början av förra århundradet en klädesfabrik anlades i Kärdla, utvandrade nämligen en stor del av svenskarna till Ormsö, Nuckö och andra trakter. En annan del hade redan förut lämnat byn. I de utvandrades ställe kommo estniska fabriksarbetare från alla delar av Dagö (Russwurm Eib I 85 ff.). Om Dagös estnisering se P. Ariste, Die Schweden auf Hiiumaa nach der grossen Auswanderung (SbGEG 1937 I, s. 278 ff)!

Slutligen må här i korthet beröras en fråga, vilken under-tecknad hoppas kunna upptaga till närmare granskning i ett annat sammanhang, nämligen frågan om i vilken utsträckning ortnamnen i Pühalepa och Reigi erbjuda bevis för dagöesternas härstamning från Ösel. Som bekant var Dagö under medeltiden uppland åt Ösel. Ungefär nuvarande Pühalepa kommun och Kassari holme lydde då under tyska orden. På Ösel hörde Pöide, Mustjala och ön Muhu till ordens besittningar. Den övriga delen av Dagö och större delen av Ösel lydde under biskopen i Vik-Ösel⁸. Det ligger nära till hands att antaga, att den estniska kolonisationen av det så gott som obebodda Dagö tillgick på så sätt, att nybyggare från ordens områden i första hand slog sig ned i Pühalepa, medan andra trakter togos i besittning av utvandrare från Vik-Ösels biskopsdöme. Av de gamla namnen i Pühalepa ha följande direkta motsvarigheter på Ösel: *Harju* = *Arjulaht*, *Arjumaa*, *Arjumägi* i Pöide och *Arju* herrgård i Jaani; *Hellamaa* = *Ellamaa* på Muhu (och *Ellamäe* gård i Pöide); *Kerema* = *Kerema niit* (äng) i Mustjala; *Kukka* = *Kukaste* berg och *Kukastomäe* sund i Pöide; *Kõlunõmme* = *Kõllu* vik och *Kõllu* berg i Pöide; *Lõpe* = *Lõpe* och *Lõpi* i Karja; *Nõmba* = *Nõmpa*; *Randvere* = *Randvere* i Pöide; *Sakla* = *Sakla* i Valjala; *Tikka* = *Tika* i Valjala o. s. v. Som av nyssnämnda exempel framgår, finnes större delen av de direkta motsvarigheterna till Pühalepanamnen just i ordensområdet på Ösel. Av direkta

⁸ Dagöbornas folkminnen sträcka sig förunderligt långt tillbaka i tiden. Den folkliga traditionen berättar bl. a. flerfaldiga gånger om "gränsen till de två konungarnas land". Om ordens och biskoparnas besittningar se närmare J a a n J e n s e n, Eesti ajaloo atlas, Tartu 1933, s. 9—10.

motsvarigheter på Ösel till de gamla bynamnen i Reigi finner man följande: *Heiste* = *Eiste* Püha; *Keskri* = *Keskvere* i Kaarma; *Kõpu* = *Kõpu* i Mustjala. De byar på Dagö, till vilkas namn man finner motsvarigheter på Ösel, måste vara de äldsta boplatserna, från vilka befolkningen senare spritt sig över öns norra del.

Litteratur- och källförteckning.

- AES = Akadeemilise Emakeele Seltsi murdekogud (Akademiska modersmålsföreningens dialektsamlingar).
- Bibl. Verz. = E. N. Setälä, Bibliographisches Verzeichnis der in der Literatur behandelten älteren germanischen Bestandteile in den ostseefinnischen Sprachen. Helsingfors 1912—1913 (*Finnisch-ugrische Forschungen* XIII. Festgabe für Vilh. Thomsen. 2. Teil).
- CL = Communicanten Listen nebst beygefügten Local Visistations-Tabelle für Pühhalepsche Kirchspiel 1817. EKA, 230 i Statl. Centralarkivet, Tartu.
- Eib = C. R u s s w u r m, Eibofolke oder die Schweden an den Küsten Ehistlands und auf Runö. I—II. Reval 1855.
- EI = Julius Mägiste, Eestipäraseid isikunimesid. Tartu 1929.
- EIB = Ehistlendisches Inqvisitions Buch ueber den District Wieck o. s. v. ERKkA A—36 (år 1687—1688) i Centralarkivet.
- EK = *Eesti Keel*. Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri. I-. Tartu 1922—.
- EKA = Eesti Keele Arhiiv Tartus (Estniska landsmålsarkivet i Tartu). Exempler följa omedelbart efter förkortningen.
- EKA = Eestimaa Konsistooriumi Arhiiv (Estlands konsistoriearkiv) i Centralarkivet. Efter förkortningen står ett komma, varpå följer bandets nummer.
- ERKkA = Eestimaa Rootsi Kindralkuberner Arhiiv (Estlands svenska generalguvernörsarkiv) i Centralarkivet. Utom ett par särskilt citerade dokument har ur detta arkiv anlitats nr 932 = Landboken på Dagön ifrån Bartholomei Anno 1608 och till Bartholomei Anno 1609; C V—61 = Beskrifningen ved de Renoverade Chartor (år 1708); C V—62 = Dagöhska Charte Beskrifning för Åhr 1709; C V—81 = Vträckning och Beskrifning öfver effterföljande Byar och Bondehemman under Godzet Pöhalep på Dagdön; C IV—1, C IV—2, C IV—267 ha flera kartor över Dagö.
- ERL = Paul Ariste, Eesti-rootsi laensõnad eesti keeles. Tartu 1933.
- EWB = Ferdinand Wiedemann, Ehstnisch-deutsches Wörterbuch. Zweite vermehrte Auflage. Im Auftrage der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften redigiert von Dr Jakob Hurt. St.-Petersburg 1893. Alla estniska exempel med tyska översättningar äro efter denna ordbok.
- LS = Arnold Kask ja Albert Saareste, Lisasõnastik sõnavara küsitlemiseks eesti murretest. Tartu 1930.
- Mellin = Atlas von Lief- und Ehstland und der Provinz Oesel von Ludwig August Graf Mellin. Riga 1798.

- OESvD = A. O. Freudenthal och H. A. Vendell. Ordbok öfver estländsk-svenska dialekterna. Helsingfors 1887.
- PERl 1782 = Põhja-Eesti revisjonilehed (revisionsberättelse över Nordestland) 1782 i Centralarkivet.
- SbGEG = *Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft*. Tartu 1861—.
- Schmidt = Karte von Ehstland mit den Kreis-, Polizeidistricts- und Guts-grenzen sowie den Plänen der Städte. Hofrath J. H. Schmidt. Reval 1884.
- SRS = Elias Lönnrot, Suomalais-ruotsalainen sanakirja. Finskt-svenskt lexikon. I—II. Helsinki 1874—1880. — A. H. Kallio, Lisäviikko Elias Lönnrotin Suomalais-ruotsalaiseen sanakirjaan. Supplementhäfte till Elias Lönnrots Finskt-svenskt lexikon. Helsinki 1886.
- SvEtO = Elof Hellquist, Svensk etymologisk ordbok. Lund 1922.
- ÜAN = Üleriikline asumite nimestik. Linnad, alevid, vallad, külad, asundused, üksiktalud j. m. kohad. Posti Peavalitsuse väljaanne 1923. (Allmänt ortnamnsregister. Städer, köpingar, kommuner, byar, kolonisamhällen, gårdar m. fl. orter. Utgiven av generalpoststyrelsen 1923.) Författaren har begagnat det i Eesti Keele Arhiiv befintliga, förbättrade och tillökade exemplaret.
- Ann.* De vid vissa ortnamn förekommande beteckningarna koloni, nybyggar-l. nyodlarsamhälle avse platser bebodda av f. d. frihetskämpar, som för sina insatser av regeringen på vissa villkor erhållit jord. Man brukar skilja dem från den äldre bondeklassen.

REFERAAT.

Pühalepa ja Reigi kohanimed.

Autor esitab tähtsamad Pühalepa ja Reigi kihelkonna kohanimed ning püüab selgitada nende eesti või rootsi päritolu. Nimesid vaadeldes torkab silma järgmisi huvitavaid asjaolusid. On olemas kohanimesid, mis on ilmsesti rootsikeelsed (*Krossa, Prähla, Puski*), kuigi pole dokumentaalseid tõendisi, et vastavad külad oleksid omal ajal olnud rootslaste käes. Nimede põhjal peab siiski arvama, et nimetatud külad on algselt olnud rootslaste asustatud. Dokumentaalselt rootsi aladel on taas ürgseid eesti nimesid. Viimaste nimedega kohad on olnud omal ajal eestlastele kas asumisalaks või vähemalt metsastuse ja kalastuse tagamaaks. Nimede varal võib väita, et rootslaste emakülades Kärddlas ja Reigis on rootsi element algne. Mujale on ta aga siirdunud hiljemini eestlasi ümberrahvustades või eemale tõrjudes. Et Hiiumaal on peale Reigi Rootsiküla väga vähe väiksemate kohaüksuste rootsi algupäraga nimesid, selektub rootslaste väljarändamistega. Asemele tulnud eestlased

tundsivad traditsioonipäraselt üksnes suuremate üksuste nimesid, kuna vähemad üksused said uued nimed. Rootsikülla jäi rahvas alale, sellepärast on siin täielikult püsinud rootsi kohanimed traditsioonidki. Peale eesti ja rootsi nimede on esitatud kihelkondades ka mõningaid saksa algupära olevaid nimesid, millest *Hüti* ja *Kroogi* on üldised praegugi. Teatavasti on Hiiumaa rahvastik tulnud peamiselt Saaremaalt. Vanim kiht Pühalepa ja Reigi nimesid langebki silmatorkavalt ühte Saaremaa nende alade nimedega, mis kuulusid orduajal vastavasse haldusesse.

Äratrükk „Akad. Rootsi-Eesti Seltsi aastaraamatust 1938“.
Akadeemilise Rootsi-Eesti Seltsi väljaanne.

K. Mattieseni trükikoda o.-ü., Tartu, 1938.